

รายงานการประชุมเสวนา

เรื่อง

การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย

ประธาน (ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช) :

กราบเรียนท่าน พล.อ.ปรีชา และท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาที่เคารพ ทุกท่าน ทางศูนย์คุณธรรมได้กำหนดไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการประชุมวันนี้เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากพวกเราทุกคน ในเรื่องเกี่ยวกับแนวทางการวิจัยและพัฒนาความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งจะนำเอาความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ ตกลงก็เป็นเรื่องพัฒนาความรู้และการเอาความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ ผมขออนุญาตให้ความเห็นเบื้องต้นว่า เรื่องนี้คงเป็นเรื่องที่ทำหายเรามาก เพราะว่าความรู้เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในความเข้าใจของผม เป็นความรู้ที่ซับซ้อนมีหลากหลายมิติมากมาย บางเรื่องก็ซ่อนอยู่ในพฤติกรรมบางอย่าง อยู่ลึกมากทำนองนี้ และเมื่อเราพูดเรื่องจริยธรรม ความรู้ด้านจริยธรรมผมคิดว่าสิ่งสำคัญไม่ใช่ความรู้ที่อยู่ในกระดาษ แต่เป็นความรู้ที่อยู่ที่ปฏิบัติ เป็นความรู้เพื่อการปฏิบัติและก็น่าจะได้พยายามใช้วิธีการใหม่คือ ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมมักจะมาจากการปฏิบัติ ในความเห็นของผมเป็นอคติเฉพาะตัว น่าจะพยายามมุ่งเน้นความรู้ที่ผูกพัน แนบแน่นอยู่กับการปฏิบัติให้มากที่สุด เพราะว่าความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ในตัวหนังสือแต่ไม่ปฏิบัติก็แทบไม่มีประโยชน์ แต่พูดอย่างนี้ไม่ได้หมายความว่าหนังสือด้านคุณธรรมจริยธรรมไม่ดี ไม่สำคัญ สำคัญ แต่ว่าเมื่ออ่านแล้วก็ต้องนำไปตีความและนำไปสู่การปฏิบัติมากกว่า อยากจะขอเรียนท่านผู้เข้าร่วมประชุมว่าผมได้ถาม ผอ.นราทิพย์แล้วว่าจะมีรูปแบบการเสวนาอย่างไร ท่านบอกว่าเปิดไม่ได้มี structure ใดๆ หัวข้อเป็นเรื่องการวิจัยเพื่อสร้างความรู้และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ขอเรียนเชิญ ท่านที่ทำเรื่องนี้มามากแล้ว ขอเรียนเชิญท่าน อ.ดวงเดือน ครับ

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน :

ดิฉันขอแนะนำตัว ดวงเดือน พันธุมนาวิน ดิฉันเป็นนักจิตวิทยาสังคม และทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของเยาวชนไทย โดยได้ทุนจาก สภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ตั้งแต่ พ.ศ.2517 ทำเกะติดเรื่องนี้มาตลอดถึงวันนี้ ดิฉันได้รับตำแหน่งเพิ่มเติมขึ้นคือ ผอ.โครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาประเทศไทย อยู่ที่สภาวิจัยแห่งชาติด้วย ทำงานมาตลอด 30 ปี ในเรื่องของการสร้างคนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ก่อนที่คำนี้จะมาฮิตติดตลาด ต้องกราบขอบพระคุณ คุณหมอวิจารณ์ ว่าในเรื่องของคุณธรรม

จริยธรรมที่เราพูดก็เป็นเรื่องที่ดีฉันเห็นด้วยและมีข้อหลักฐานยืนยันว่าเป็นเรื่องที่ดีที่สลับซับซ้อนมาก ไม่ว่าคำถามทั้งหลายที่ให้เราตอบอยู่ในกระดาษก็เป็นคำถามที่ดี แต่รายละเอียดตอบได้ทั้งหมดนี้คงจะต้องใช้หนังสือเป็นเล่ม เขียนเป็นสืบทอดตอบ ก็ดีแล้วที่เราได้มีโอกาสคุยกันเพื่อรวบรวมความคิดเห็น

ส่วนในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมคืออะไรเราเริ่มได้ ก็เห็นด้วยกับคุณหม่อภิรักษ์ว่า จะต้องลงที่พฤติกรรมของมนุษย์ว่าเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับคุณธรรมจริยธรรมอะไรด้านไหนบ้าง ซึ่งอันนี้คือเรื่องสาขาจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุต่างๆทั้งภายในตัวคน และภายนอกตัวคนซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมของมนุษย์ ก็ไม่ทราบว่าคุณทั้งหลายอยากจะให้ฉันได้มีโอกาสนำเสนอความหมายด้านจิตวิทยาว่า คำว่า “คุณธรรม” คำว่า “ค่านิยม” คำว่า “จริยธรรม” แตกต่างกันอย่างใด ต้องแตกต่างกันแน่ๆ การที่เราให้ความหมายที่แตกต่างกันทางวิชาการ จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การวัดเพื่อให้ได้ผลออกมาเป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่แตกต่างคนละแ่ง คนละมุม และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาได้ตรงตามสมัยด้วย ไม่ทราบว่าเราจะเริ่มเพื่อตอบคำถามด้านคุณธรรมจริยธรรมตามที่ศนะของท่านหมายถึงอะไรเลยหรือไม่

ประธาน : ผมรบกวนท่าน อ.ดวงเดือน ช่วยนิยามเป็นความรู้พวกเรานิดหนึ่ง

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน :

ดิฉันขอแนะนำเอกสารที่นำมาด้วยจากโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทยมีฐานะ เป็นศูนย์ที่เหมือนเป็นหน่อของสภาวิจัยแห่งชาติ ได้มีการจัดตั้งขึ้นมาแล้ว 10 ปี และได้รับการต่ออายุ 5 ปี คือต่ออายุทุกๆ 5 ปี มีงานวิจัย มีเครื่องมือวัด มีดัชนี มีชุดฝึกอบรมพัฒนาที่เราทำการสร้างขึ้น และทำการวิจัยเชิงทดลอง และประเมินผลเปรียบเทียบอย่างเคร่งครัดในแนวของวิธีการวิจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ มีผลงานมากมายและได้นำมาด้วย ท่านทั้งหลายที่สนใจอยากจะนำไปใช้เราก็ยินดี เพราะเราถือคติว่า เราทำวิจัยต่างๆ นี้ไม่ใช่จำเป็นว่าใครจะต้องมาเรียกร้องให้เราทำ แต่เราทำเพราะเห็นความสำคัญว่าเราจะต้องสร้างองค์ความรู้ เพื่อที่ว่าสักวันหนึ่ง เมื่อมีความต้องการขึ้นจะได้นำไปใช้ได้ทันท่วงที ไม่ใช่มารอให้ทำอีก 2 3 ปีแล้วก็เลิกกันไปเพราะซ้ำเกินไปแล้ว เพราะฉะนั้นในแง่นี้เรามุ่งองค์ความรู้ที่พวกเราพร้อมเสมอ ขณะนี้มีห้องสมุดเฉพาะทาง โดยที่ท่านจะเข้าไปในเว็บก็ได้ โดยเข้าเว็บของสภาวิจัย เข้าที่ห้องสมุดพิเศษเฉพาะทางของระบบพฤติกรรมไทย ส่วนท่านที่ทำหน้าที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมก็ว่ากันไป รวมทั้งหลักศาสนาด้วย ก็จะศึกษาแบบวัดเรามีโครงการธนาคารแบบวัด และชุดฝึกอบรมด้านระบบพฤติกรรมไทย ซึ่งก็รวมพฤติกรรมของคนไทย 7 ประเภทด้วยกัน 7 พฤติกรรม รวมแล้วคือพฤติกรรมทั้งชีวิตของเรานั้นเอง ตั้งแต่พฤติกรรมภายในครอบครัว จนกระทั่งถึงพฤติกรรมสุขภาพ พฤติกรรมศาสนา พฤติกรรมพลเมืองดี พฤติกรรมประชาธิปไตย และพฤติกรรมจริยธรรม ก็เป็นหลักที่สำคัญ พฤติกรรมการเรียนการทำงาน เป็น 7 ประการที่อยู่ในแวดวงที่เราได้ศึกษาค้นคว้ารวมให้ท่าน เพื่อให้ท่านเอาไปใช้

ตอนนี้ขออนุญาตท่านประธานนำเสนอความหมายที่เราใช้อยู่ในวงวิชาการสากล จะขอนำเสนอ ที่ท่านเรียกว่า คุณธรรมจริยธรรมนั้น ในแวดวงที่มีการศึกษาวิจัยและเครื่องมือวัดเราใช้ในความหมาย ไหน เพื่อจะได้สอดคล้องกัน

ในเรื่องของคุณธรรมนั้น หมายความว่าสิ่งที่สังคมว่าดีควรทำ ซึ่งอยู่ในสังคมก็ได้ เช่น เขียนในระเบียบหรือเป็นหลักทางศาสนา คุณธรรมส่วนใหญ่ศาสนาจะเป็นผู้กำหนดว่าอะไรคือสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ดีควรจะทำ ถ้าเรายอมรับสิ่งนั้นๆ เข้ามาในใจของเราก็จะเป็นคุณธรรมประจำใจของเรา ถ้าเราไม่ยอมรับมันก็อยู่ข้างนอก ถ้าเรายอมรับเข้ามาก็จะเป็นลักษณะของบุคคล ว่าคนนั้นเขายอมรับว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดีควรทำ ซึ่งในลักษณะนี้คุณธรรมมีเป็นหมื่นๆ แสนๆ ตัว ตั้งแต่ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดขึ้นมา คุณธรรม ค่านิยม ระดับมัธยมศึกษา 25 ตัว ประถมศึกษา 30 ตัว อนุบาล 9 ตัว ลักษณะนั้นคือตัวอย่าง ซึ่งรวมทั้ง ค่านิยมด้วย ทีนี้เรามีเครื่องมือวัดแยกต่างหากเลยว่า เราจะเห็นว่าอะไรคือสิ่งที่ดี คือมีทั้งความดีความชั่ว อยู่ในตัวของมันเอง สิ่งที่เราควรยอมรับคือ สิ่งที่ดีมากแต่เลวน้อยไปพร้อมกันในสิ่งนั้น ซึ่งอาจจะหมายถึง ความรักสามัคคี ความกตัญญู ความขยัน ประหยัด ความรับผิดชอบ ความเคารพ ความอะไรต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งตัวเนื้อเป็นหมื่นๆ แสนๆ ตัว ในแง่ของคุณธรรม

ส่วนทางด้าน **ค่านิยม** เราวัดในความหมายว่า มันคืออะไรก็ตามที่เราเห็นว่ามีค่าสำคัญมากกว่าสิ่งอื่นๆ ซึ่งขณะนี้พวกเรากำลังมองเห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนคนไทย สำคัญกว่าการพัฒนาความร่ำรวยโดยมุ่งที่ต้องมีรายได้ให้มาก ให้สูงสุด อันนั้นค่านิยมทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จึงสูงกว่าค่านิยมในการพัฒนาความร่ำรวย เป็นต้น ในกลุ่มพวกเราแล้วคนอื่นไม่รับรู้ในแง่นี้ ถ้าอยู่ข้างนอกสังคมบอกว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เรายอมรับหรือเปล่า ถ้ายอมรับเข้ามาก็เป็นค่านิยมในจิตใจของเราว่า เราเห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากตามสังคมด้วย หรือว่าอาจจะปฏิเสธก็ได้ เครื่องมือวัดจะเป็นเครื่องมือวัดคนละด้านกัน วัดจิตใจเรื่องคุณธรรมก็มี ค่านิยมตัวต่างๆ ก็ดีแล้ว ส่วนวัดสังคมจะเป็นการวัดสภาพพื้นฐานทางสังคม การออกข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมค่านิยมตัวนั้น ๆ การทำตนเป็นแบบอย่างตั้งแต่ผู้นำประเทศเรื่อยลงมาจนกระทั่งถึงนักกีฬาเหรียญทอง เป็นต้น

จริยธรรม หมายความว่าอย่างไร ในวิชาการสากล จริยธรรมมาจากคำว่า Morality ไม่ใช่มาจากคำว่า Ethics ถ้ามาจากคำว่า Morality มาจากสายจิตวิทยา ถ้ามีคำว่า Ethics ส่วนใหญ่จะมาจากสาขาปรัชญา Morality ถ้าพูดตามตรงแล้วจะเป็นสิ่งที่ครอบคลุมไม่ใช่แค่คุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มคนของสังคมมนุษย์เท่านั้น แต่จะขึ้นถึงระดับจักรวาล และระดับ cosmic ด้วยคือ เหนือโลกขึ้นไปอีก ซึ่งอันนี้หมายความว่าอย่างไร เราคงได้มีโอกาสได้คุยกัน

จริยธรรม (Morality) ทางวิชาการทางจิตวิทยาก็มีทฤษฎีมากมาย วารสารออกมาชื่อด้านนี้อีก เยอะ หมายความว่า ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ระบบพฤติกรรมของพฤติกรรมกรทำความดี ละเว้นความชั่ว ระบบนี้ก็เหมือนกับการใช้ที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ก็เป็นเรื่องของ system ระบบ หมายถึง input process และ output input ในที่นี้พูดถึงสาเหตุ ของการทำความดีของคนหรือทำความชั่วก็ได้ ได้ทั้ง 2 ด้าน สาเหตุของการทำความดีอาจจะอยู่ทั้งข้างในตัวคน ข้างนอกตัวคน สาเหตุอยู่ที่ว่า สังคมบีบบังคับแค่ไหน มีกฎหมายอะไรแค่ไหน ซึ่งศาสตร์อื่นๆ มักจะเล่นตัวนี้ คือมักเล่นเฉพาะสาเหตุภายนอกตัวคน ส่วนสาเหตุภายในตัวคนที่เป็นค่านิยม คุณธรรมประจำใจเขา ส่วนใหญ่แล้วทางจิตวิทยา

ที่จะเล่นทางด้านจิตใจ ทักษะคติ บุคลิกภาพ ซึ่งดิฉันขอเรียนตรงนี้ได้พูดให้แก่ศูนย์คุณธรรมไปแล้ว ว่า ถ้าท่านพูดถึงคุณธรรม หมายความว่าท่านพูดแค่ หางเสือของเรือ ถ้าคนเราคือเรือ เราจะให้ไปทิศทางไหน ไปทำดี ลงนรกหรือขึ้นสวรรค์ อันนั้นคือเรื่องคุณธรรม แต่ถ้าท่านพูดถึงคุณธรรมอย่างเดียว มันไปไม่ถึงพฤติกรรม มันต้องมีพลังขับเคลื่อน ท่านจะพูดถึงหางเสืออย่างเดียวไม่ได้ พลังขับเคลื่อนคืออะไร ถ้าเราพูดถึงพลังขับเคลื่อนที่อยู่ข้างนอกตัวคน มีคนบังคับตรวจตราตำรวจ ครูอาจารย์ ผู้ใหญ่คอยตรวจ บังคับ พลังขับเคลื่อนต้องเข้ามาอยู่ในตัวของเรากับคือ เรื่องทางจิตใจต่างๆ ที่เราค้นพบคือ พลังขับเคลื่อนที่เป็นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เชื่ออำนาจในตน มุ่งอนาคตควบคุมตน ซึ่งหลายท่านอาจจะเคยเห็นแล้ว ในทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะที่ดิฉันได้นำเสนอ ซึ่งเป็นการสรุปข้อค้นพบจากงานวิจัยต่างๆ ว่า พลังขับเคลื่อนที่สำคัญนั้นคือ ตัวทางจิตต่างๆ การนำเสนอหางเสือของเรือรวมทั้งพลังขับเคลื่อนด้วย อันนี้กำลังพูดถึงสาเหตุที่เป็น input ของระบบจริยธรรม

ด้านพฤติกรรมเราก็มีเครื่องมือวัดต่างๆ ที่นำเสนอท่านไปแล้วว่า ท่านจะวัดพฤติกรรมอะไรก็ตามมาได้เลย ถ้าเรามีอยู่แล้วเอาไปใช้เลยได้ ถ้าเราไม่มีเราพร้อมที่จะช่วยท่านในการสร้างขึ้นมาก็เพื่อวัดพฤติกรรมเหล่านั้นอย่างมีมาตรฐานวิชาการขั้นสูง สามารถจำแนกได้ถึงพฤติกรรมนั้น ๆ รวมทั้งกระบวนการเพิ่มพฤติกรรมที่ดีงาม และกระบวนการลดพฤติกรรมที่ไม่ดี

ผล output ท่านก็ทราบแล้วว่าผลของการทำความดีละเว้นความชั่วคืออะไร ผลของการทำความชั่วละเว้นความดีคืออะไร ผลที่เกิดกับตน แก่ผู้คนรอบตัวแก่สังคม แก่มนุษยโลก เราศึกษาด้านสาเหตุของพฤติกรรมทำความดีละเว้นความชั่วทางด้านต่างๆ มากมาย ก็ขอเรียนว่า ถ้าดิฉันจะตอบคำถามข้อที่ 1 ดิฉันจะแยกให้ท่านทราบว่า สรุปจริยธรรมคือคำว่า Morality ซึ่งครอบคลุมคำว่า คุณธรรม ค่านิยม กฎหมาย กฎระเบียบ หลักศาสนา กฎจรรยาบรรณมาตรฐานของสังคมอยู่ในตัวของมันแล้ว คำว่าจริยธรรม เป็นคำใหม่ ใช้ครอบคลุมทุกตัวอื่นๆ ที่กล่าวถึง ของเรายังติดคำว่าคุณธรรมอยู่เพราะว่าเพื่อให้ทราบว่าเป็นเรื่องสืบเนื่องกันมา

ประธาน : ก็คงพอได้แนว ผมตั้งใจเรื่องโมเดลหางเสือกับเครื่องยนต์ ทำให้มันอะไรไปได้อีก เยอะแยะ ไม่ทราบท่าน อ.จุมพล ถูกอ้างถึง ขอเรียนเชิญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน :

ผมจะขอแสดงความคิดเห็นต่อจากท่าน อ.ดวงเดือน แต่ว่าความคิดเห็นของผมตรงนี้เป็น การผสมผสานระหว่างด้านจิตวิทยาและด้านปรัชญาด้วย เพราะผมมีพื้นทางด้านจิตวิทยา แล้วไปต่อยอดทางด้านปรัชญาการศึกษา ก็เอามาผสมผสานกันเพื่อที่เราจะได้เข้าใจอะไรได้ชัดเจนเพิ่มมากขึ้น คำนี้ไม่ว่าจะเรียกรวมเป็นคุณธรรมจริยธรรม หรือจะแยกคุณธรรมออกจากจริยธรรม ก็ยังคงค่อนข้างเป็นนามธรรมสูงมาก สำหรับตัวผม ผมมองว่าคุณลักษณะเด่นๆ ของคำนี้ สามารถจะจำแนกให้เห็นได้ชัดขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดออกจากกัน เพราะมันเชื่อมกัน ก็พอจะทำให้เห็นได้ชัด

ขึ้นว่า ถ้าพูดถึงเรื่องของคุณธรรม ในภาษาอังกฤษมีคำอยู่คำหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนกับคำว่า Morality ที่อาจารย์ดวงเดือนใช้ เขาใช้คำว่า virtue ในความหมายของคุณธรรม แต่ถ้าเป็นเรื่องของปรัชญา ส่วนนี้อาจจะไปเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับเรื่องของทฤษฎีคุณค่า(Axiology)และโดยเฉพาะสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) และจริยศาสตร์(Ethics)ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสวยความดีความงาม ถ้ามีเวลาเดี๋ยวจะอธิบายให้ฟัง แต่ว่าถ้าพูดภาษาธรรมดาๆ ง่ายๆและสามารถนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการสำหรับการวิจัยได้ ก็คือ ถ้าเป็นเรื่องของคุณธรรม ผมมองว่ามันเป็นเรื่องของความคิด คดีดี คดีถูก และความคิดที่ดี ความคิดที่ดีนี้เกิดจากความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง เพราะฉะนั้นตรงนี้ค่อนข้างจะมีแนวโน้มว่าเป็นเรื่องของตัวบุคคล เป็นอัตวิสัย(Subjective) เพราะเรากำลังพูดถึงเรื่องความคิดความเชื่อ และความคิดความเชื่อของแต่ละคนก็อาจจะไม่เหมือนกัน ดีของคนหนึ่ง อาจจะไม่ดีสำหรับอีกคนหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตามคนที่คิดเหมือนกันมารวมกลุ่มกันก็จะกลายเป็นความคิดของกลุ่มคนได้(Collective subjectivity-Intersubjectivity) แต่จุดเริ่มอยู่ที่ตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่ คุณธรรมโดยภาพรวมตามนี้จึงเป็นเรื่องของความดี ความงาม ความถูกต้อง

ในเรื่องของจริยธรรม ถ้าเราเน้นคุณธรรมในส่วนที่เป็นตัวความคิด คดีดี คดีถูก จริยธรรมก็จะเป็นพฤติกรรม เป็นการปฏิบัติ แนวทางในการปฏิบัติซึ่งมาจากการคิดดี คดีถูก และส่วนใหญ่ถ้าจะมองเรื่องของจริยธรรม เราพูดกันว่าเป็นเรื่องของคนหลายๆ คน และเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนหลายๆ คน ที่เราเรียกว่ากลุ่ม อาจจะเริ่มจากระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ ไปจนถึงระดับโลก ตรงนี้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกันว่ามันเป็นสิ่งที่พึงกระทำในการอยู่ร่วมกัน(ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี กฎหมาย) นี่เป็นความเห็นส่วนตัวเพื่อใช้แยกความแตกต่างระหว่างคำคุณธรรม(เน้นความคิด-คดีดี คดีงาม คดีถูก)กับจริยธรรม(เน้นการกระทำ-ปฏิบัติดี ปฏิบัติงาม ปฏิบัติถูก) ก็อาจจะพอจำแนกให้เห็นชัดเจนขึ้นในน้ำหนักรวมของความหมายของคำว่า คุณธรรมกับจริยธรรม แต่ถ้าเอามาใช้รวมกันก็อาจจะใช้ในความหมายของคำว่า Morality ก็ได้ เหมือนที่ อ.ดวงเดือนว่าไว้ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมมาก ไม่ใช่แค่ระดับบุคคล แต่พูดไปถึงระดับจักรวาลอย่างที่ว่า ซึ่งถ้าจะพูดตรงนั้นจะไปอีกไกล

ประธาน : ถ้าฟังตามนี้ผมจับประเด็นได้ว่า คุณธรรมกับจริยธรรมเป็นเรื่องที่เน้นที่การคิดกับเน้นที่การปฏิบัติ และสิ่งที่ อ.จุมพล เอ่ยขึ้นมาผมตื่นตันทันว่า ถึงแม้คุณธรรมจะเป็นเรื่องภายในของบุคคล แต่ก็สามารถเชื่อมโยงระหว่างบุคคลได้ ที่ อาจารย์เรียกว่า Intersubjectivity ซึ่งก็แปลว่า เราสามารถที่จะสร้างสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือความคิด หรือคุณธรรมในสังคมได้ เราทำได้ ไม่ใช่ปล่อยให้แต่ละคนไปคิดค้นพัฒนาเอาเอง พุดง่ายๆ คือว่า สิ่งแวดล้อมสามารถที่จะไปทำให้เกิดคุณธรรมที่ดีของคนในสังคมได้ สามารถจะ manage ได้ สามารถที่จะมี Intervention ได้ แต่ทุกอย่างมันลึก แล้วตัวจริยธรรมคือ การปฏิบัติ เป็นรูปธรรม ตัวคุณธรรมค่อนข้างจะเป็นนามธรรม ก็ชัดเจน ทั้งนามธรรมและรูปธรรมมี Intervention ได้ เราสามารถสร้างสภาพแวดล้อม สร้างกระแส สร้างอะไรทั้งหลาย เพื่อให้ทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมที่ดีในสังคมเรา เชิญท่านอื่นครับ

นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ:

ผมคิดว่าที่ท่านอาจารย์พูดก็ทำให้ได้ความรู้เยอะ เข้าใจเรื่องนี้ได้ดีขึ้น แต่ผมยังคิดว่าการมองที่คน ซึ่งผมคิดว่ามองที่คนก็ไม่ผิด เพราะเป็นเรื่องของคนที่มีจุดยึดที่ดี ทำดี บังเอิญคนไม่ได้อยู่โดดๆ คนอยู่ในสังคม และเมื่อก่อนท่านประธานก็สรุปค่อนข้างชัดว่า เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมที่เป็น Multifactorial กำหนดสิ่งต่างๆ เหล่านี้มันขึ้นอยู่กับหลายๆ ผมคิดว่ามองที่คน ไม่จริงทั้งหมดในสังคม เมื่อวานผมประชุมอีกวงหนึ่ง เขาก็ท้อแท้ ท้อถอยกันเยอะมาก คุณพงษ์ศักดิ์ พยัคฆ์เขียว บอกว่าเดี๋ยวนี้คนรู้สึกเป็นหวัดบ่อยๆ (ไม่ค่อยสบาย) มันแข็งมันเบือ สังคมมันถอยลง แต่ในขณะที่เดียวกันจริงๆ แล้วคนไทย คนคิดดี ทำดี ปฏิบัติดีมีอยู่เยอะแต่กระจายกระจาย ไม่มีพลังในการเชื่อมโยง ผมอยู่ในวงการแพทย์ สาธารณสุขผมก็จะเห็นพี่ๆ น้องๆ ที่ทำงานเสียสละ เป็นคนดี คิดดี ทำดี กระจายอยู่เยอะมาก ยิ่งพอไปดูชาวบ้านผมว่าเยอะ ชาวบ้านทุกวันนี้ผมลงไปสัมผัสกับเขายังมีความรู้สึกมีบางอย่างที่หลงเหลืออยู่ เช่น เขาพูดคำไหนคำนั้น เขาไม่ได้พูดเรื่องกฎหมายสัญญา เขาพูดอย่างนี้ เขาจะไม่พลิกผัน

สิ่งเหล่านี้ยังมีในบ้านเรา คนทำดี ดำรงชีวิตที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดีของครอบครัวก็ยังมี แต่จะเห็นว่าคนเหล่านี้ระบบไม่ได้รับรู้ พ่อดีเด่นแม่ดีเด่นใครที่เป็นตัวอย่างทั้งหลาย จะต้องไปอยู่กับคนมีอำนาจ มีโอกาส มีวาสนาในสังคม คนเล็กคนน้อยจะไม่ค่อยมี เพราะฉะนั้นผมกำลังมองคือบุคลากรไปที่ระบบว่า ศูนย์คุณธรรม นี่ดี ผมพยายามนั่งอ่านกฎหมายและพยายามนั่งอ่านประกาศ ผมคิดว่าเป็นความพยายามที่ดี ตรงนี้ในเชิงระบบผมมองว่า ถ้าเรากำลังจะจับประเด็นวันนี้เรื่องหนึ่งในสามของศูนย์คุณธรรม เรื่องวิจัย ผมคิดว่าเราต้องไปจับประเด็นเชิงระบบ อาจจะต้องไปตรวจสอบระบบในสังคม ไม่ใช่ระบบของคนๆ หนึ่งที่ก่อคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างไร แล้วคน ๆ นั้นเป็นอย่างไร อันนี้ผมว่ามีองค์ความรู้เยอะ ในเชิงระบบที่ว่าคืออะไร ปัจจัยอะไร ทั้งบวกทั้งลบและเราจะยกระดับคุณธรรมจริยธรรมหมุนร่วมกันได้อย่างไร โดยจุดยึด ฐานอยู่ตรงไหน วิธีการอยู่ตรงไหน ซึ่งวันนี้เราคุยหนึ่งในสามขา ผมคิดว่าคุยโดดๆ ไม่ได้ มันพันกัน

ดังนั้น ที่ผมขึ้นตอนต้นไว้ว่าระบบ คงจะได้ลงรายละเอียดต่อไปอีก ผมสนใจเรื่องของหมู่ และตรงนี้ก็ถือว่าเป็นโอกาสดีที่เราสนับสนุนให้เกิดกลไกอันนี้ขึ้นมา แต่ถ้าเราทำงานเพียงแต่ศึกษา วิจัย ค้นคว้าอธิบายพฤติกรรมสื่อสารไปเรื่อยๆ บางอย่างเรียกณรงค์ แต่จริงๆ ก็ไม่ได้ต่างอะไรกว่าเดิมไม่สามารถจะทำแล้วมีอิมแพคได้แรงๆ ผมคิดว่าไม่ต่างอะไรกับองค์กรต่างๆ อันนี้จะต้องคิดแบบให้ได้ยุทธการและต้องวางเป้าให้ชัดๆ ว่าเราจะยกอะไรแค่ไหนเมื่อไหร่ภายในกี่ปี การวิจัยและการจัดองค์ความรู้มันจะเป็นหัวใจสำคัญในการที่จะเอาเรื่องนี้ขยับขึ้นมาเป็นการขับเคลื่อนในสังคม

ประธาน : คุณหมออำพลได้ยกเข้ามาสู่ตัวระบบ ซึ่งให้เห็นว่าถ้าจะมีการวิจัยและจัดการความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมเอาคนเป็นตัวเดินเรื่องเท่านั้นไม่พอ ต้องเอาตัวระบบของสังคมซึ่งก็มีหลายระบบระบบทั้งหลายมาเดินเรื่องด้วยนี้สำคัญมากเป็นจุดที่ศูนย์คุณธรรมจะต้องเอาไปใช้ มิฉะนั้นเราก็จะทำแต่

เพียงตัวคนเท่านั้น หมออำพล บอกว่าต้องหาทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้กระบวนการหมู่ เป็นกระบวนการทางสังคม และก็มียุทธศาสตร์ ผมก็จะขอต่อสักนิดว่า ในประเด็นที่คุณหมออำพลว่า ถ้าเราจะพูดถึงคุณธรรมจริยธรรมมันอาจจะคิดถึงสมมุติฐานได้ 2 แบบ ไม่ได้บอกว่าคุณไหนถูกอันไหนผิด แบบแรกคือเราบอกว่าศูนย์นี้ต้องการตั้งขึ้นมาเพื่อจะทำให้สังคมของเรามีการยกระดับคุณธรรมจริยธรรม เพราะฉะนั้นจะต้องไปหาทางสร้างขึ้นมา หาทางพัฒนาทั้งหลาย คิดแบบนี้คล้ายๆ จะมีสมมุติฐานว่า ของเดิมไม่ดีก็ต้องปรับปรุง ซึ่งก็ไม่ได้แปลว่าผิด แต่มีวิธีคิดตรงกันข้ามแบบหนึ่ง ผมคิดว่าน่าจะนำมาใช้ร่วมกัน คือ แบบที่คิดว่า ที่ว่าดี ๆ ทั้งหมดมันมีอยู่แล้ว เพียงแต่เรามีแบบหนึ่งห้อย ไม่ได้เป็นไฟสปอตไลท์ มีอยู่ทั่วๆ ไปกระจัดกระจายและเป็นคนเล็กคนน้อย ซึ่งไม่มีคนเห็น บางที่เจ้าตัวยังไม่รู้ ถ้าเราใช้สมมุติฐานแนวความคิดนี้ ศูนย์คุณธรรมจะต้องพัฒนา ว่าวิธีการวิจัยและจัดการความรู้โดยจะต้องพัฒนาวิธีการที่จะไปหาห้อย และวิธีการที่จะทำให้ห้อยมารวมตัวกัน กลายเป็นไฟที่สว่างอ่านหนังสือได้ ผู้คนได้เห็นและขยายต่อไปอีก ทำนองนี้ เป็นวิธีคิดอีกรูปแบบหนึ่ง

วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดแบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือว่า KM mode ผมจะกราบเรียนว่าในการดำเนินการเรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมหรือเพื่อให้เข้าใจเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ท่าน อ.ดวงเดือนก็บอกว่าทำมาเยอะ น่าจะได้ใช้ทั้ง Research mode และ KM คือ knowledge management คือ การจัดการความรู้ Research mode คือ ตั้งโจทย์ และหาวิธีที่จะทดลองหรือเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์ แต่ KM mode เป็นวิธีการที่ตรงกันข้ามคือ มุ่งไปหาที่ผลสำเร็จ หาสิ่งที่ best practice หรือ success story ในเรื่องที่เราสนใจคือ การมีคุณธรรมจริยธรรม อย่างที่คุณหมออำพลว่า คือ พยายามไม่ใช่แค่คนเดียว ให้เป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะเป็นชุมชน แล้วก็เข้าไปทำความเข้าใจว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร มีกระบวนการอะไรที่ส่งเสริม เป็นการพัฒนาไปในตัวด้วยอย่างนี้เรียกว่าเป็นการจัดการความรู้ แต่ขณะเดียวกันก็สร้างความรู้ขึ้นมาจากความสำเร็จของสิ่งเหล่านั้นก็เป็นประเด็นที่ฝากไว้เชิญท่านอื่น หรือจะเปิดประเด็นใหม่ได้

คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม :

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลายๆ ส่วนของสังคม ถ้าคิดเชิงระบบอย่างที่คุณหมออำพลว่า ผมคิดว่าอาจจะต้องไปเริ่มต้นที่ระบบ แล้วก็คิดกลับมาถึงเรื่องงานวิจัยในฐานะเป็นส่วนหนึ่ง มากกว่าที่จะคิดงานวิจัยก่อน ที่จริงมันกลับไปกลับมาได้ ถ้าวิจัยเพื่อจะให้เข้าใจระบบจากระบบก็มาคิดต่อว่างานวิจัยอะไรรวมทั้งวิจัยแบบไหน วิจัยแบบวิจัยหรือวิจัยแบบจัดการความรู้อย่างที่หมอวิจารณ์ว่า ที่จริงในวงเสวนาที่เราคุยกันในศูนย์คุณธรรม ก็มีการคิดเป็นเรื่องเชิงระบบ อาจจะนำมาสะท้อนในที่ประชุมนี้เผื่อจะนำมาใช้ประโยชน์ได้ คือได้มีการคิดกันว่า คำว่า “คุณธรรมจริยธรรม” ความหมายมันกว้าง พูดขึ้นมอลอยๆ เราจะนึกถึงสังคม อย่างน้อยสังคมไทยก็กว้างใหญ่ไพศาลมาก แล้วถ้ามองสังคมไทยเป็นระบบก็เป็นระบบที่มีที่มา ประกอบด้วยระบบย่อย ย่อยของย่อย แล้วระบบต่างๆ นี้เชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กันซับซ้อนมาก ฉะนั้นพอใส่คำว่าคุณธรรมจริยธรรมเข้า

ไป แล้วไปเกี่ยวกับระบบอันมหึมา เราก็จะเจอปัญหาว่าจะเริ่มตรงไหนจะอย่างไร ฉะนั้นจึงพยายามคิดว่าถ้าวัตถุประสงค์ของเราคือ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้กลายเป็นพลังแผ่นดินแล้วทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ต่อประเทศ เรานึกถึงว่าจะแยกมาเป็นบริบทซึ่งเชื่อมโยงกัน รวม 3 บริบท

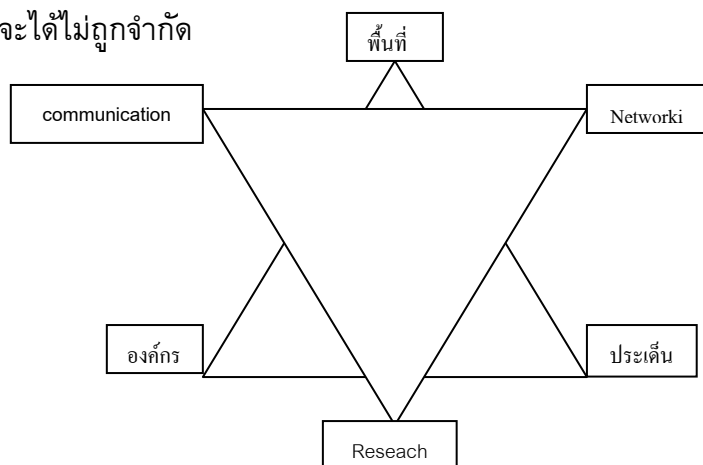
บริบทที่ 1 บริบทเชิงพื้นที่ ถ้าเราเห็นประเทศไทยใหญ่มาก แต่ถ้าเราแยกเป็นพื้นที่ เป็นต้นว่า 1 หมู่บ้านหรือ 1 ตำบล หรือ 1 เขตเทศบาล หรือ 1 จังหวัด หรือ 1 กลุ่มจังหวัด พอเราแยกเป็นเขตพื้นที่ในนั้นที่จริงคือ 1 ระบบ และในนั้นมีระบบย่อยอีกเยอะ แต่ที่สำคัญคือ จะมีระบบการจัดการที่ค่อนข้างชัดเจน การจัดการทั้งที่เป็นทางการ เช่น ระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือว่ากลไกในการบริหารราชการแผ่นดินจากส่วนกลางเข้าไป และก็มีระบบการจัดการที่ประชาชนเขาจัดการกันโดยธรรมชาติ เพราะฉะนั้นถ้าเอาเขตพื้นที่เป็นบริบทคิดว่าจะทำให้การจัดการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการชัดขึ้น และคุณธรรมจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่ง ฉะนั้นบริบทที่ 1 คือ พื้นที่

บริบทที่ 2 เราคิดว่าเป็นเรื่องขององค์กร เพราะสังคมจัดการตนเองโดยแบ่งเป็นองค์กร องค์กรหนึ่งๆ คือกลไกที่จะไปทำอะไรบางอย่าง องค์กรก็มีทั้งองค์กรทางธุรกิจ องค์กรทางราชการ องค์กรทางประชาสังคม แต่ละองค์กรมีระบบจัดการซึ่งสามารถที่จะเกี่ยวข้อง ที่จริงก็เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม เช่นในบริษัทหนึ่งหรือกลุ่มบริษัทหนึ่ง หรือในกระทรวงหนึ่งมีบุคลากรเยอะ และมีระบบจัดการ ซึ่งถ้าเผื่อคุณธรรมจริยธรรมดีก็จะช่วยองค์กรมาก หรือองค์กรสามารถจัดการเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ฉะนั้นบริบทที่ 2 คิดว่าเป็นเรื่องขององค์กร

บริบทที่ 3 เรื่องประเด็น แล้วแต่จะหยิบยกขึ้นมา จะเป็นประเด็นเช่นว่า เรื่องการลดละเลิกอบายมุขเป็นประเด็น เรื่องของการมีวินัย หรือว่าเรื่องของการฝึกจิต หรือประเด็นอาจจะหมายถึงนโยบายต่างๆ ที่มีผลเกี่ยวพันกับคุณธรรมจริยธรรม

สรุปเราก็มองสังคมเป็น 3 บริบท เพื่อสะดวกในการคิดและการจัดการ คือ บริบทพื้นที่ องค์กร และประเด็น

ถัดมาศูนย์คุณธรรมไปคิดในเชิงยุทธศาสตร์ซึ่งอาจจะไม่สมบูรณ์ แต่ว่าผมคิดแล้วนึกถึงกระบวนการสำคัญออกมา 3 กระบวนการ 1) research งานวิจัย แต่เราตีความของ research ในความหมายกว้าง หมายถึงว่า การวิจัยและจัดการความรู้ หรือเกี่ยวกับความรู้ 2) communication การสื่อความหมาย หรือการใช้สื่อ และ 3) networking การผูกโยงกันเป็นเครือข่าย 3 กระบวนการเราคิดว่า เป็นกระบวนการที่สำคัญซึ่งจะช่วยเรื่องคุณธรรมจริยธรรม research communication networking ในความหมายที่กว้างจะได้ไม่ถูกจำกัด

เอาบริบท 3 บริบทมาประกบเข้ากับ 3 กระบวนการ เขียนเป็นสามเหลี่ยมหัวกลับ ก็จะออกมาเป็นหกเหลี่ยมเป็นรูปดาว 6 เหลี่ยม ฉะนั้นสามเหลี่ยมที่ 1 ก็จะมีพื้นที่องค์กรกับประเด็น สามเหลี่ยมที่สองที่เอาหัวลงจะมี research อยู่ข้างล่าง ทางซ้ายเป็น communication ทางขวาจะเป็น Networking มองอย่างนี้แล้ว มามองเชิงระบบจะมีทั้งบริบทและกระบวนการซ้อนกันอยู่ ก็อาจจะคิดต่อไปว่า ถ้าอย่างนั้นงานวิจัยหรืองานจัดการความรู้ ถ้าจะทำให้สะดวกในการจัดการและสอดคล้องกับประเด็นที่สำคัญ อาจจะทำโครงสร้งอย่างน้อยก็เป็นจุดอ้างอิง เพื่อจะดูว่างานวิจัยงานจัดการความรู้เข้าไปตรงไหนอย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์ ไม่ใช่วิจัยและคิดอะไรขึ้นมาแล้วทำทั้งประเทศ อาจจะวิจัยอยู่ในบริบทของพื้นที่ วิจัยบริบทขององค์กร วิจัยบริบทของประเด็น และวิจัยในบริบทของที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งการสื่อสารและการพัฒนาเครือข่าย ถ้าอย่างนี้จะทำให้งานวิจัยมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ตรงประเด็น และเอาไปใช้ประโยชน์ได้ แต่การใช้ประโยชน์เป็นการผสมกลมกลืนไปกับทั้ง 6 มิติคือ 3 บริบทกับ 3 กระบวนการ

ที่ผมพูดมานี้มาจากที่เราได้คุยกันมา วันนี้จึงเป็นโอกาสเอาสิ่งที่เราคุยกันมาให้ทางนี้ได้ประกอบการพิจารณา โดยเฉพาะการพิจารณาว่างานวิจัยจะมีส่วนช่วยอย่างไร เราคิดว่างานของศูนย์คุณธรรมที่แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายไม่ใช่การแบ่งเด็ดขาด ที่จริงไม่ควรจะแบ่งถาวร เพราะเราคิดว่าองค์กรเป็นเครื่องมือในการจัดการ ไม่ได้เป็นสูตรสำเร็จในตัว แต่ที่เป็น 3 ฝ่าย ฝ่ายวิจัย ฝ่ายสื่อ และฝ่ายเครือข่ายและความร่วมมือ ก็เป็น 3 อย่างซึ่งจะต้องเกี่ยวสัมพันธ์กัน วันนี้ดีใจที่งานวิจัยมาเปิดเวทีซึ่งจะช่วยอีก 2 ฝ่ายด้วย แล้วมาคุยด้วยกัน เพื่อว่าการพัฒนาจะได้เดินไปอย่างผสมกลมกลืน เรียกได้ว่าเป็นเชิงระบบนั่นเอง

ประธาน : ทำให้เราเห็นอะไรชัดขึ้นเยอะ โดยเฉพาะรูปดาว 6 เหลี่ยม 3 เหลี่ยม 2 อันมาซ้อนกันก็ทำให้เราเห็นภาพเชิงระบบเชิงประเมิณผล

นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ :

ผมจะต้อยอด ที่จริงก็ได้ตอบในกระดาษแล้วส่วนหนึ่งแต่ผมว่าไม่สนุกเหมือนที่ อ.ดวงเดือนว่าผมคิดว่าจริงๆ แล้วพยายามมองดู น่าจะมีชาวบ้านด้วย ชาวบ้านเขาคิดอะไรดีๆ เรื่องนี้เยอะ เขาอาจจะพูดภาษายากๆ กับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราจับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมต้องเอาเข้ามา เพราะชาวบ้านตัวจริงของจริงเขารู้ของจริงเขาอยู่กับของจริงอันนี้ก็อยากจะฝากไว้ เครือข่ายเรามีเยอะ องค์กรผมทำงานกับเครือข่ายเพื่อนๆ พวกนี้เยอะ ผมมองอย่างนี้ว่า การสร้างความรู้กับการจัดการรู้ที่อาจารย์ย่า ผมคิดว่าถ้าเราอยู่ในมิติเดิมเราก็จะเน้นเรื่องการวิจัย นักวิชาการก็ฟังมาตลอดชื่นชมการวิจัยที่ไปวิจัยเรื่องคุณธรรมจริยธรรมชาวบ้านและก็ไปที่ชุมชน ผู้ใหญ่บ้านเห็นนักศึกษามาก็ยกบ้านให้อยู่เลยทำกับข้าวเลี้ยงเข้าเย็นเรียกว่าดูแลทุกอย่าง พอไปวิจัยก็มีแบบสอบถามการวิจัย วิจัยเสร็จถามว่าคุณธรรมคืออะไร จริยธรรมคืออะไร หิริคืออะไร โอดตปคืออะไร ชาวบ้านตอบไม่ได้ ประเมิณผลออกมาก็บอกว่าคุณธรรมจริยธรรมไม่ดีเลย ทั้งๆ ที่เขาเสียสละมากดูแลอย่างดียกบ้านให้อยู่ ผมว่าตัวนี้ต้องเตือนเราตลอดว่าบางทีเครื่องมือของเรา เนื่องจากเราทำเรื่องพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องยาก ตรงนี้ก็อาจจะต้องเตือนเราตลอด

เหมือนกันว่าเรากำลังสร้างความรู้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าหัวใจของมันคือการจัดการความรู้ เพราะความรู้มีอยู่ทั่วไปทั้งในระดับสูง สากล และในวิถีชาวบ้านก็มีความรู้ การจัดการความรู้ผมมองเชื่อมเป็น 3 ส่วนไปเชื่อมกับสังคม เมื่อก่อนที่ผมพูดตอนต้นเนื่องจากมันมีระบบต่างๆ และมันสัมพันธ์กัน ผมว่า social movement ต้องเชื่อมไปกับการจัดการความรู้ ถ้าจัดการความรู้หรือสร้างความรู้ลอยๆ และไม่ไปสู่การเคลื่อนไหวสังคม และการเคลื่อนไหวสังคม ถ้าเราไปจับความคิดเดิมเราก็จะไปออก Spot ออก indicator ออกประกาศ ออกบัญญัติให้คนท่อง นักเรียนท่องมันไม่ได้ มันอาจจะได้แต่ได้น้อยมาก แต่ต้องทำให้สังคมเข้ามาเรียนรู้และก็เคลื่อนไปด้วยกัน อีกตัวที่ต้องเชื่อมแน่ๆ คือ ภาคการเมือง รัฐ ราชการ ผมว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีเพราะศูนย์นี้ตั้งโดยรัฐ คือฝ่ายรัฐเป็นคนตั้งภายใต้องค์การมหาชน อีกระพอบสมควรในการทำงาน เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นคล้ายๆ โอกาสดี เขาก็หนุนทรัพยากร มีอิสระในการทำ และรัฐก็มีส่วนสำคัญมากในการไปผลักดันเรื่องยากๆ บางเรื่องที่ความรู้และสังคมได้จับไปจุดหนึ่งแล้วมันติด เรื่องยากๆ รัฐอาจจะต้องกำหนด ซึ่งขณะนี้เราไม่รู้ เรื่องอะไรบ้าง ที่รัฐจะต้องใช้อำนาจรัฐไปวางระบบหรือออกกฎหมายเกณฑ์กติกา

ผมเสนอตรงนี้ก็คิดว่า ผมอยากให้การสร้างความรู้ที่อยู่ในชาติหนึ่ง **วิจัยและการจัดการความรู้เชื่อมทำงานกับการเคลื่อนไหวสังคมและการทำงานในภาครัฐอย่างใกล้ชิด** เพราะฉะนั้นก็จะไปถึงโครงสร้างภายในว่า การแยกกันทำงานอย่างนี้จะต้องมาผนวกกันอย่างไร เราอาจจะคิดแยกเป็นชั้นๆ

ประเด็นที่ 2 ผมมองเรื่องการสร้างความรู้ การจัดการความรู้ อันที่ 1 ผมคิดว่า ตอนนี้อยู่ที่ผมมองเรื่องตัว K ตัวเดียว ผมคิดว่าการวิจัยต้องเน้นกระบวนการ **ไม่ใช่เน้นวิจัยเรื่องอะไรเพื่อจะรู้อะไรแค่นั้น** จริงอยู่บางเรื่องอาจจะต้องทำ แต่ผมคิดว่าต้องวิจัยหรือเน้นกระบวนการอาจจะจะเป็น PAR เพราะผมคิดว่าการวิจัยลักษณะนี้มันจะทำให้เกิด social movement ไปในตัว คือ empowerment และสังคมได้เรียนรู้และขยับตัวไปพร้อมกัน

ประเด็นที่ 2 ที่ผมมองคือ มีคนใช้คำว่า Investigative journalism ผมก็เทียบเคียงว่าเป็น Investigative อาจารย์ก็อาจจะบอกว่าจริงๆ research ก็คือ Investigative ก็ใช่ แต่คำว่า Investigative research คงหมายถึงการสืบค้น ตรวจสอบสืบค้น ซึ่งมองได้ 2 มุม มุมที่ 1 ด้านลบ บางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมต้องวิจัยในเชิงสืบค้นด้านลบเพื่อเอาออกมาตีแผ่ เพื่อให้สังคมเคลื่อนไหว และบ้านเรามีด้านลบเยอะ ตรงนี้จะต้องทำอีกเยอะ เพราะว่าบางที่เป็นข่าวหือหาวแต่มันไม่มีข้อเท็จจริงที่ลึกพอ เพราะฉะนั้น Investigative research หรือ journalism อะไร ผมว่ามันมี 2 ด้านหนึ่งคือด้านลบ อีกด้านคือด้านบวก ผมว่าไม่ค่อยมี Investigative ด้านบวก ว่าใครกำลังทำอะไรดีๆ ยกตัวอย่าง สีนามิ เกิดขึ้นมีคนลงไปทำอะไรดีๆ เยอะมาก ไม่ใช่หมอปรีทียคนเดียว มี research ใหม่ที่จะตามไปดูว่าใครทำอะไรดีๆ เมื่อคืนผมอ่านหนังสือฝรั่งคุยถึงเจ้าของรีสอร์ทบางแห่งที่ดีๆ อย่างนี้ค่อนข้างจะไม่รู้ ไปปรากฏที่ต่างประเทศ Investigative ในเชิงนี้สื่อก็ไม่เล่น ไปเล่นข่าวหือหาว เพราะฉะนั้นเรื่องนี้มีงานทำเยอะมาก research ลักษณะนี้ ค้นความดี ทานทราบใหม่กว่าวันที่ 27 รุ่งขึ้นจากสินามิ คุณบัณฑิต ล่ำซ่า และคณะจากธนาคารกสิกรไทยลงไปอยู่ในพื้นที่ เขาไปทำอะไร เขาคิดอย่างไรเขาถึงไปทำอะไรดีๆ อย่างนี้ และมีองค์กรประเภทนี้เยอะแยะ ผมโทรไปถาม ผอ.เขตการศึกษา จะลงไปช่วยเรื่อง รร. ปรากฏเขาบอกเลยว่าบริษัทนั้นเขาจะมาสร้าง รร. นี้ให้ บริษัทนี้ทำนั่น ทำนี่ มูลนิธิทำนั่น ทำนี่ อย่างนี้สังคมไม่รู้เลย สื่อไม่มี

ผมว่านี่คือคุณธรรมจริยธรรมทั้งนั้นเลย ถ้ามีการ research แบบนี้หรือเราตั้งวิธีการทำงานไว้ลักษณะ Investigative ทั้งบวกและลบ ทำงานสนุกมาก ขณะที่เราไปสื่อสารและเราลงพื้นที่ง่าย มีประเด็นเล่นได้ตลอดก็ไปเชื่อมโยงเพื่อเคลื่อนไหวสังคม อันนี้พูดเพื่อจะลองใส่รูปธรรมให้เห็น คิดเร็วๆ ว่า การสร้างความรู้ การจัดการความรู้จะต้อง participatory และผมคิดอีกอันคือ Investigative ทั้งบวกและลบในเชิง research submit

ประเด็นถัดไป ผมลองเสนอว่า เราจะเคลื่อนงานนี้เราจะเคลื่อนอย่างไร ในฐานะที่ผมเป็นคนนอก และคิดง่าย คนทำอาจจะยากกว่า แต่ผมกำลังมองว่าองค์กรนี้อิสระ เพราะฉะนั้นต้องทำให้ไม่เหมือนที่หน่วยราชการเดิมๆทำ ต้องทำให้มันแปลก ให้มันใหม่ ผมคิดเล่นๆ ถ้าเราจะเคลื่อนเรื่องนี้ คุณธรรมจริยธรรมพลังแผ่นดินเรื่องนี้ หาประเด็นหลักก่อนให้ได้ว่าเราจะเคลื่อนอะไร ไม่งั้นเราเบลอหมด เรามีทั้งทุจริต คอร์รัปชัน ซื่อสัตย์สุจริต ความดีงาม ความเสียสละ อดทน ขยันหมั่นเพียรอย่างที่อาจารย์บอก research เยอะ มันต้องเปิดเวทีอะไร เขาให้ได้ว่าอะไรคือหัวใจ รู้สึกท่านถามเป็นแบบสอบถามผมตอบไปบางอันนั้นก็คือความคิดส่วนตัว ผมว่ามันอาจจะได้ประเด็นมา 1 2 3 พอ ใจผมมองว่า 2 3 เรื่องพอ ตั้งเป้ากำหนดยุทธศาสตร์ การเคลื่อนไหวสังคมร่วมกับภาครัฐ ทุกภาคส่วนเข้ามาและก็วางยุทธวิธี ผมพูดถึง investigation บวกลบ participatory การจัดการความรู้ empowerment กัน อันนี้คือยุทธวิธี ต้องมาคิดวิธีการทำงาน ถ้าผมคิดอะไรที่จะทำและอะไรที่ผมจะไม่ทำ เช่น ออกคำขวัญ ท้องถิ่นทั้งบ้านทั้งเมือง นายกประกาศคำขวัญหรือท่านจำลองประกาศ อันนี้ถ้าเป็นผมคิดผมว่ายังไม่น่าทำ การประกวดแบบเดิมๆ และยกย่องตามวิธีต่าง ๆ ก็ได้แต่คนที่มียศถาบรรดาศักดิ์ อย่างนั้นคนอื่นก็ทำอยู่แล้ว เราอาจจะไม่ต้องทำ หรือทำหลักสูตรอบรมคุณธรรมจริยธรรม individual บ้างก็เจอ ผมว่าทำอบรม 63 ล้านคน มันก็จะไม่ดีขึ้นกว่านี้เท่าไร เพราะว่าศาสนาต่างๆ พระ ผู้นำศาสนาสอนอยู่ทุกวัน วิธีแก้คงไม่ใช่ยกเป็นรายคนและมาหากระบวนการ จะทำอะไร อาจจะต้องคิดเรื่อง เอา fact มาตีแผ่ขยายผลโดยการรณรงค์ยกย่องคนดี องค์กรดีๆ ผมยกตัวอย่าง อบต.เวลาพูดถึงเขา สังคมชอบเป็นห่วงว่าเขาคอร์รัปชัน เขาสร้างแต่ถนนหนทาง ผมไปสัมภาษณ์พวกนี้ไม่น้อย อบต.ดีๆ ดีเหลือเชื่อ ไม่ใช่ตัวคนเดียว หลายคนและชุมชนดี ความดีเป็นเรื่องของ collective ไม่ใช่บุคคล อย่างนี้ไปวิจัยและตีแผ่ออกมา เพราะฉะนั้นดีแผ่เรื่อง collective เรื่ององค์กร หน่วยงาน กลุ่มคน คน ระบบก็ได้ ยกย่องเหล่านี้และตีแผ่เรื่องความไม่ดีความเลวร้ายเป็นการเปิดแสงสว่างในพื้นที่ที่มีมืด ผมว่างานวิจัยตรงนี้จะได้ประโยชน์เยอะมาก หนุนทำแบบนี้หลายระดับ มหภาคด้วย ระดับพื้นที่ด้วย ระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับอะไรด้วย เราไม่คิดงานทำเฉพาะระดับ macro รณรงค์ระดับชาติอยู่เรื่อยมันไม่ถึง และข้างล่างเขามาสัมพันธ์ด้วยได้ยาก

สุดท้ายทำอะไร ผมก็คิดตัวอย่างเล่นๆ ว่าทำอะไร มียุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และมีกิจกรรมเริ่มคิดตามมาทีหลังได้เยอะ ยุทธศาสตร์ในการทำงานนี้น่าจะอยู่ตรงการหาเพื่อน มีหน่วยงาน องค์กร ภาคี ประชาคมต่างๆ เขาอยากทำอันนี้เยอะ และเขาทำอยู่แล้วหลายๆ ด้าน ตรงนั้นคงต้องหาเพื่อนมาให้ได้ โดยเราทำเองน้อยที่สุด ถ้าเราผลออกเป็นแบบราชการเราจะทำเองหมด ในที่สุดเยอะมากเราทำไม่ไหวจริงๆ เรื่องนี้จะเกิดผลได้ต้องให้คนอื่นทำ เพราะฉะนั้นต้องหาเพื่อน ซึ่งตอนแรกผมคิดว่าการจัดการมันยาก เพราะไม่ถนัด ต้องไปหาใครหาเพื่อนมาคุยกันหลายรอบเขาทำอะไรต่ออะไร แต่ในที่สุดผมว่าเราจะเจอหลายๆ เรื่องมีคนอื่นทำ และเราแค่ไปหนุนเขา เอาตัวศักยภาพหรือตัวเครดิตอันนี้รัฐบาลหนุน มีศูนย์

มีคนตีๆ เข้ามานั่งดูแลไปหนุนเชื่อมเขา แล้วองค์กรเหล่านั้นเครือข่ายเหล่านั้นเขาทำทั้งสี่บค้นด้านบวก ทั้งด้านลบ สื่อมวลชนก็ต้องดึงเขาเข้ามา เขาอาจจะชอบตีแม่ เราก็ไปหนุนองค์กรต่างๆ ที่สร้างวิชาการ ทำงานกับสื่อมวลชน และไปหนุนให้เขาตีแม่ เคลื่อนไหวทางสังคม ผมคิดว่าถ้าทำแบบนี้สังคมขยับ ภายใน 3 ปี 5 ปี งานของศูนย์ก็จะปรากฏโดยที่ศูนย์ไม่ต้องใหญ่และไม่ต้องทำอะไรเองมาก

ประธาน : ท่านพูดได้เยอะ มีทั้งควรทำอะไร และไม่ควรทำอะไรด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน :

คุณคุณหมอปูดตรงกับสิ่งที่ผมคิดไว้หลายเรื่องมาก ขอถือโอกาสเสริมหลายๆ เรื่องให้กับผู้ที่จะต้องรับผิดชอบ แต่ตัวผมก็ยินดีช่วยเหลือที่จะช่วยได้ สิ่งแรกสุดที่ผมคิดว่าน่าจะช่วยตอบคำถามและสนองตอบต่อแนวทางการดำเนินงานทั้งที่คุณไพบุลย์ และคุณหม่ออ่าพล ได้พูดไปแล้ว อันหนึ่งที่ผมคิด อาจจะเป็นประเด็นหรือเป็นเรื่องอะไรก็แล้วแต่ ที่สามารถจะทำได้และควรจะทำให้เป็นระบบ คือเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ อันนี้ยากหน่อย แต่ว่าต้องหาแนวทางในการปฏิบัติและทำอย่างต่อเนื่อง เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนและต้องทำอย่างต่อเนื่อง ต้องหาวิธีการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องอาสาสมัคร จะจัดตั้งเป็นหน่วยงานหรือจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ เพื่อให้จิตสำนึกสาธารณะเกิดขึ้นมา ถ้ามีอาสาสมัครเป็นกลุ่ม และเป็นอาสาสมัครในแต่ละเรื่อง แต่ละด้านก็จะดี เพราะคุณธรรมจริยธรรมจะมีได้ต้องให้เขาไปสัมผัส ให้เขาไปทำ เหตุการณ์สีนามิซัดเจนมาก อาสาสมัครที่เข้าไปโดยเจตนาหรือตามเพื่อน ไปกลับมาเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดี ผมว่าตรงนี้จะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและท้าทายสำหรับศูนย์คุณธรรม คือเรื่องของ อาสาสมัคร แล้ว public awareness public consciousness จะเกิดขึ้นมา ถ้าเป็นไปได้ ตรงนี้น่าจะเป็นจุดที่ศูนย์ฯ น่าจะลองหาวิธีการคิดและก็หาทางทำให้มันเกิดขึ้น

ในส่วนที่ผมเขียนให้ไว้ในแบบสอบถาม ผมจะมองเป็น 2 ลักษณะ

ลักษณะแรกคล้ายๆ ที่คุณหม่ออ่าพล พูดเมื่อสักครู่นี้คือ เป็น negative approach ในแง่ของจิตวิทยาสังคมที่ อ.ดวงเดือนก็สอนอยู่ อาจจะทำให้เห็นว่าในหลักของการโฆษณาชวนเชื่อ การโฆษณาสินค้าต่างๆ บางทีก็ใช้แนวทางนี้เหมือนกัน แต่อย่าทำให้ดูเดือดจนเกิดการกลัว ให้มีเล็กๆ น้อยๆ พอให้รู้สึกแต่ต้องมีความรู้หรือสาระด้านดีมากกว่าจึงจะประสบผล คือโน้มน้าวให้คนเชื่อได้ดีกว่าการให้ข้อมูลด้านลบหรือด้านบวกเพียงอย่างเดียว ตรงนี้เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยทางจิตวิทยาสังคมในเรื่อง the art of argument

งานวิจัยที่เน้น negative approach จะเป็นงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นผลเสียและหรือผลกระทบทางร้ายจากพฤติกรรมหรือความคิดที่บ่งบอกถึงการขาดคุณธรรมและจริยธรรม หรือเกิดขึ้นจากความไม่รู้หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตรงนี้ศูนย์คุณธรรมคงไม่ต้องทำอะไร มีเพื่อนเครือข่ายทำเยอะ เช่น อ.อมรวิรัช นาคทรพร ขุดคุ้ยออกมาทุกปี โดยให้ลูกศิษย์ออกไปสำรวจจนทำอะไรที่เบี่ยงเบน แปลก ทั้งหลาย ถึงแม้จะเป็นคนส่วนเล็กๆ หรือ อ.สมพงษ์ จิตระดับ หรือศูนย์พิทักษ์สิทธิ เราไปดึงเขามาร่วมหรือเอาผลมาใช้เพื่อเราจะนำมาสื่อสารเพื่อให้เกิดผล ซึ่งจะเป็นตัว C Communication ที่คุณไพบุลย์ ว่าไว้ งานวิจัยมีอยู่

แล้ว เราจะสื่อสารอย่างไรที่ไม่ใช่เป็นการทำให้คนวิตกกังวลหรือกลัวเกินเหตุและหมดเรี่ยวแรงทำอะไรไม่ได้ มันจะต้องแฝงความคิดเชิงคุณธรรมจริยธรรม อะไรตรงนี้ขึ้นมา ตรงนี้ก็เป็นเรื่องของการสื่อสาร

network เรามีอยู่แล้ว เราไม่ต้องทำอะไร ส่วนที่จะต้องทำคือ การจัดการองค์ความรู้ในลักษณะหนึ่ง แล้วก็หาทางเผยแพร่สื่อสร้างสรรค์รูปแบบต่างๆ ในส่วนที่เป็น negative approach คนทำเยอะระดับบุคคล หน่วยงาน องค์กร เยอะมากในสังคมไทย และถ้าเรา search internet ก็มีกลุ่มคนพวกนี้ทำเยอะมาก ซึ่งเราสามารถรวบรวมและเผยแพร่เป็นระบบได้ เป้าหมายเพื่อทำให้เห็นว่ามีความโน้มเอียงของความเลวร้ายเพิ่มขึ้น ทำให้เห็นว่าถ้าเราปล่อยไปจะมีทิศทางที่จะไม่ดี แต่แสดงให้เห็นว่าท้ายที่สุดแล้วมนุษย์เป็นผู้ตัดสินและก็เลือกที่จะสร้างสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นได้ ก็อยู่ที่เรา ตรงนี้จะต้องสอดแทรกไป

ส่วนในแง่ที่เป็น positive approach ผมคิดว่าเรามีน้อย ทำค่อนข้างน้อย เพราะฉะนั้นอยากจะให้ทางศูนย์เน้นเรื่องของทางดี ทางบวกมาก ส่วนทางลบเครือข่ายมีเยอะ ทางดีมีค่อนข้างน้อย และก็ทำอย่างเป็นระบบค่อนข้างจะน้อย ผมให้กรอบกว้างๆ และยินดีที่จะช่วยเหลือ งานวิจัยทุกสาขาที่นักวิชาการชอบและถนัดก็เข้าไปสนับสนุนให้เขาทำ แต่ควรจะต้องเน้นงานวิจัยที่สะท้อนหรือเปิดเผยลึกๆ เพื่อให้รู้ให้เข้าใจธรรมชาติ เป็นงานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากธรรมชาติของสรรพสิ่ง ในที่นี้ถ้าเทียบเป็นรายวิชา ก็จะเป็นระบบสาขาวิชาด้านต่างๆ แต่ลึกๆแล้วให้เขาเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่ง ตรงนั้นจะเป็นฐาน ถ้าเขาคิดถูกต้องดีและเข้าใจว่าธรรมชาติเป็นเช่นนี้ ผมว่าตรงนั้นคือจุดกำเนิดของคุณธรรมมันเป็นเรื่องความคิดความเข้าใจ ทำให้เกิดสติและปัญญา แล้วมันจะนำไปสู่ภาคปฏิบัติ เพียงแต่ว่างานวิจัยทางวิชาการอย่าให้เป็นวิชาการล้วนๆ โดยไม่แตะเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก คุณธรรม จริยธรรม สิ่งที่ค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ทางวิชาการ เราสามารถที่จะอธิบายเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมได้ทุกอย่าง ซึ่งตรงนี้ผมว่าสำคัญที่จะต้องทำ งานวิจัยที่ทำกันโดยเฉพาะในสายวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะวิทยาศาสตร์กายภาพ ชีวภาพ หรือวิทยาศาสตร์สังคม ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่เรื่องของความจริง(the true)แบบแยกส่วน ไม่มีมิติของความสวยงาม(the beauty) และความดี(the good)

ลักษณะที่ 2 ของงานวิจัยคือ ไปวิจัยผลดีและผลกระทบทางดีของการมีคุณธรรมจริยธรรมในระดับบุคคล ในระดับชุมชน และในระดับประเทศขึ้น เหมือนที่คุณหมอพูดว่า คนดีในสังคมไทยมีเยอะมากแต่ไม่ค่อยได้รับการยกย่อง บุคคลดีเด่นทั้งหลายที่ได้รับการยกย่องในปัจจุบันก็มักเป็นคนที่เขารู้จักดีจริงหรือเปล่าไม่รู้ แต่บังเอิญได้รับการยกย่องไม่ว่าจะโดยตำแหน่ง โดยความเป็นดาราหรือโดยอะไร ส่วนคนธรรมดาๆ ชาวบ้านๆ เกิดยากหน่อยเพราะไม่เป็นที่รู้จัก ถ้าเรามาวิจัยคนดี กลุ่มคนดี ชุมชนดี แล้วก็ทำตรงนี้เยอะ วิจัยคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ชุมชนดีมีคุณธรรมจริยธรรม แล้วก็นำตรงนี้ออกไปเผยแพร่กับคนในวงกว้าง ถ้าเรามาช่วยกันทำแผนที่ความดีซึ่งประกอบไปด้วย คนดี ชุมชนดี อันไหนดีๆ ทั้งหลายเรามาช่วยกันทำแผนที่ตรงนี้ให้มากๆ เพื่อคนจะได้รู้ในระดับของพื้นที่ ถ้าลงไปภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง ความดีอยู่ตรงไหนบ้าง คนดีอยู่ที่ตรงไหนบ้าง ชุมชนดีอยู่ที่ตรงไหนบ้าง และสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และอาชีพดีๆ ที่ไม่ใช่เหล้าและบุหรี่ มีอยู่ตรงไหนบ้าง อะไรที่ดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีที่ดีงาม รวมไปถึงนวัตกรรมความดี มีอยู่ที่ไหน ต้องชูเรื่องพวกนี้ออกมาให้มันเป็นแผนที่ที่น่าสนใจที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน โดยเป็นแผนที่คุณธรรมจริยธรรม

อย่างไรว่า ไม่ใช่แร่หรือทรัพย์สินสมบัติอะไร โดยเฉพาะวิจัยกระบวนการสร้างเครือข่ายคนดี ชุมชนดี เพื่อที่เราจะได้ขยายพื้นที่ดีๆ ออกมาให้เพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ ผมว่าตรงนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ

นอกจากนี้ผมยังมีอีก 2 จุดที่อยากจะแสดงความเห็นเพิ่ม เรื่องแรก เวลาที่เราพูดถึงระบบตัวเชื่อมที่สำคัญของระบบคือ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างน้อยของอะไรก็ตาม 2 สิ่งขึ้นไป แต่งานวิจัยส่วนใหญ่ที่เราทำกัน มันมีแนวโน้มว่าไม่ได้ไปวิจัยเรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยง เราวิจัยเฉพาะจุด แล้วเวลาที่พูดถึงระบบเรามีแนวโน้มที่จะมองในความหมายที่ค่อนข้างจะแคบ หรือแบบหนึ่งแบบใดแต่เพียงแบบเดียว เช่น มองระบบในลักษณะที่เป็น systematic ซึ่ง หมายถึงมีลำดับขั้นมีตอน 1 2 3 4 5 หรือ input process output outcome impact ซึ่งเป็นระบบที่เป็น linear มักเป็นลักษณะนี้เท่านั้น จริงๆแบบนี้ก็เป็นระบบแบบหนึ่ง แต่ค่อนข้างจะแคบ และก็เหมาะกับวิทยาศาสตร์ค่อนข้างจะสูงที่จับคู่แคบๆ ได้แบบ If A then B หรือใส่ treatment อะไรลงไปแล้วได้อะไรออกมา

จริงๆ คำว่าระบบ(system)มีหลายความหมาย ไม่เฉพาะแค่ว่าในความหมายของ systematic แต่อาจจะเป็นระบบอื่นๆ ที่เราพูดถึง ผมขออนุญาตขยายความเพิ่ม มีคำๆหนึ่งที่ผมใช้อยู่คือคำว่า systemic ไม่ใช่ systematic นะครับแต่เป็น systemic ตรงนี้เป็นความหมายของ systematic หลากๆ อันมาผสมผสานกันและเกิดสิ่งใหม่ที่มากว่าเดิม systemic อาจจะมีความหมายที่เข้าใจคำอีกคำหนึ่งที่ใช้กันอยู่มากกว่าคือคำว่า systems หรือ general systems แล้วจากตรงนี้จะไปสู่อีกอันซึ่งเป็นระบบที่ครอบคลุมและใหญ่กว่าคือ holistic systems ตัวอย่างที่ผมจะยกเหมือนที่พูดเมื่อสักครู่ว่า ถ้าเราแบ่งสรรพสิ่งต่างๆ ออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ หรือโลก 3 โลก ที่เพลโต เขาอ้างอิงอยู่เรื่อยๆ งานวิจัยส่วนใหญ่จะมาอยู่โลกหนึ่งค่อนข้างเยอะคือ โลกของความจริง the true และก็นั่น scientific method เป็นแกนหลักจะได้มาซึ่งองค์ความรู้ประเภทนี้ค่อนข้างมาก โดยตัววิธีการและความรู้ที่ได้ก็เป็นระบบ(systematic)และมีระบบของมันเอง แต่ยังไม่ได้อีก 2 โลกหรือ 2 ระบบซึ่งใหญ่เช่นกัน อันหนึ่งคือ โลกของความดี (the good) ที่ผมใช้คำว่า เป็นเรื่องของ Intersubjectivity จะหมายถึง จริยธรรมที่พูดถึง เป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งที่ดีที่งามที่ควรประพฤติปฏิบัติ โลกนี้ไม่ค่อยได้ทำการวิจัยกันสักเท่าไร และงานวิจัยที่เน้นเรื่องของความจริงทางวิทยาศาสตร์ไม่ค่อยมาเชื่อมโยงกับเรื่องของความดี ตรงนี้คือเรื่องของ collective โดยตรง เมื่อผมพูดถึง Intersubjectivity ในตอนแรกผมหมายถึงตรงนี้ the good เรื่องความเป็นชุมชน เรื่องความเป็นมนุษยชาติร่วมโลก

ขอพูดอีกโลกหนึ่งเป็นการเสริม แต่น่าสนใจคือ โลกของความสวยงาม (the beautiful) ตรงนี้ค่อนข้าง subjective และเป็นส่วนบุคคลมากหน่อย แต่ก็หนีไม่พ้นเพราะนี่คือความจริงที่เราจะต้องยอมรับ ทุกคนมีความงามเฉพาะของตนเอง แต่ถ้าเราไปเน้นโลกหนึ่งโลกใด เช่น ถ้าเราเน้นโลกของความงาม ซึ่งเป็นโลกส่วนตัวมากเกินไป มันคงงามไคร่งามมัน หาข้อตกลงร่วมกันยาก คงเถียงกันยุ่ง และถ้าเรามาเน้นเรื่องของความจริงมากเกินไป โดยเฉพาะความจริงทางวิทยาศาสตร์ โลกนี้ก็คงเป็นวัตถุสิ่งของ แห่ง กระด้าง เพราะไม่มีอารมณ์ ไม่มีความรู้สึก ถ้าเรามองทั้ง 3 โลกหรือ 3 มิตินี้ เรามองถึงระบบที่ใหญ่มากและเป็นการมองอย่างเป็นองค์รวม การวิจัยและจัดการความรู้ที่เป็นองค์รวม (holistic) ถ้าเราเริ่มจากการมองภาพใหญ่ๆตรงนี้ให้ออกว่า สรรพสิ่งนั้นประกอบไปด้วยอย่างน้อยๆ 3 อันใหญ่ๆ ตรงนี้ ผมว่าการวิจัยลักษณะนี้น้อย ยังไม่มีคนทำมาก ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศ แต่ตัวความคิดเริ่มมีเกิดปรากฏขึ้น

อีกประเด็นคือ เรื่องของการวิจัยและการจัดการองค์ความรู้ เรื่องนี้สำคัญมาก แต่สิ่งที่ผมคิดว่าสำคัญไม่แพ้กัน และยังมีคนทำคือ การวิจัยและการจัดการความรู้ ผมว่าทำหายมาก เราต้องเริ่มจากการมี awareness ว่าเรายังไม่รู้อะไร การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ทำหาย ไม่แพ้การจัดการความรู้เลย ขอฝากตรงนี้เป็นแง่คิดเผื่อจะไปพูดต่อเรื่องความรู้ซึ่งทำหายมาก

ประธาน : จากที่อาจารย์จุมพลเสนอ ผมนึกถึงสิ่งที่ทางศูนย์ฯ น่าจะทำอีกอย่างคือ อาจจะต้องหา commission ให้ใครสักคนหรือกลุ่มหนึ่ง ลองไปตรวจสอบว่าในเวลาสิบปีที่ผ่านมาในเมืองไทยมีการวิจัยที่มายังกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างไรบ้าง แค่นั้น ตรงไหน area ไหนที่หรือว่าทำอยู่พอสมควรและหยิบมาใช้ประโยชน์ ตรงไหนที่เป็นช่องโหว่ช่องว่างเหลือเกิน อย่าง อ.จุมพล ทำได้ และไปหาข้อมูล เอนิสิตนักศึกษาปริญญาโท มาช่วยกันหาข้อมูลมาเอามาปะๆ ลงแผนที่เราก็คงเห็นภาพ นอกจากปะแล้วก็อาจจะสังเคราะห์ออกมาเป็นภาพของตัวความรู้ด้วย ก็คงมาเสริมด้วยที่ อ.ดวงเดือน ทำอยู่แล้ว อันนี้ก็ลองกลับไปคิดว่าจะใช้ได้ไหม คำที่ อ.จุมพล พยายามใช้ systemic ทำให้ผมนึกถึงอีกคำที่มันจะเชื่อมโยงกันในเรื่องที่ complex ทำนองนี้ เรื่องของคุณธรรมจริยธรรม complex มาก และไม่ได้คงที่ด้วย มันเคลื่อนไปเรื่อย และโลกาภิวัตน์ก็มากระทบเราเยอะเรื่องคุณธรรมจริยธรรมทั้งในทางดีและทางลำบาก

คุณสุชัย เศรษฐบุญสร้าง :

ฟังจากหลายท่านพอใช้คำว่าวิจัยมันให้ความหมายในลักษณะแบบหนึ่ง คือให้มององค์ความรู้ในรากฐานของญาณรู้ญาณ อิทธิพลที่แบบหนึ่ง ไม่แน่ใจเรื่องคุณธรรมจริยธรรม แต่อยากจะต้องการความรู้ อีกอย่างหรือเปล่าเพื่อมาช่วยในการทำงาน ผมว่าใช้คำว่าจัดการความรู้อย่างที่ท่านประธานจับเรื่องนี้อยู่ ครอบคลุมถึงความลึกๆ คำว่างานวิจัย เราจะอยู่ในภาควิชาการเราถูกกำหนดโดยอีกส่วนที่แบบหนึ่งแล้ว เสร็จแล้วมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ตามเป้าหมาย ที่ท่าน อ.ไพบูลย์ ได้พูดถึงน่าสนใจ 3 ด้านมาหลอม เราจะแบ่งทำงานกันอย่างไร เพราะมันแยกกันไม่ออกจริงๆ เดี่ยวต่างคนต่างทำแล้วมารวมกันใช้ประโยชน์ไม่ได้ ผมจะลองจากมุมมองที่อยู่ในแวดวงผู้ปฏิบัติต้องมีโครงการ และต้องการฝึกเรื่องการจัดการความรู้หรือเรียกว่าการวิจัยก็ได้เพื่อมา support แนวทางนี้อย่างไร ผมว่าคนที่ทำงานด้านนี้ประการแรกที่ต้องการอยากจะรู้เพื่อนของเราที่ทำเรื่องนี้อยู่ที่ไหนอย่างไรที่คุณหมออำพล พูดถึง คือ ถ้าเราไม่รู้ใครอยู่ที่ไหน ทำอะไรที่ไหน เราจะชวนเขามาช่วยมันก็ไม่เกิดพลัง ต้องการความรู้ขั้นที่ 1 ที่มีคนพูดถึงแผนที่คนคืออะไรก็แล้วแต่ นอกจากรู้กว้างๆ แล้วอยากจะมีลึกต่อไปด้วยแต่ละกลุ่มมีทรัพยากรและมีถนัดเรื่องไหนอย่างไร

อันที่ 2 ทำความคิดให้ตกผลึก ประเด็นไม่ควรจะมีเยอะ อะไรจะเป็นจุดคานงัดที่เราจับเรื่องหนึ่งได้หรือจะเกินถึงเรื่องอื่น ตั้งแต่ตั้งศูนย์ฯ เราก็คูยกกันเรื่องนี้อยู่หลายรอบ เรื่องบางเรื่องมีกระแสจะเอาเรื่อง

คลื่นสึนามิคนกำลังเกิดจิตสาธารณะ หรือจะเล่นเรื่องเหล่าบุหรี่ปริที่พระเจ้าอยู่หัวเอามาตรัสช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่ผ่านมา หรือจะมีเรื่องอื่น อาจจะมีหลายๆ จุดยังไม่ชัดว่าจะเรื่องไหนดี เรื่องจิตสาธารณะหรือที่ทำนายกพุดถึงวันวิสาขบูชาโลก เรื่องศาสนา หรือเรื่องการศึกษา หรือกลุ่มเยาวชนมีปัญหา ขมขื่นผ่านนักเรียน สิ่งเหล่านี้เราห้วงเยอะ ถ้าเหลือไม่กี่เรื่องเรามาคิดว่าจะทำอะไร และ การทำสิ่งเหล่านั้นมันมีการจัดการความรู้อย่างไร มีทีมไหนที่สนใจก็ชวนเขามาศูนย์คุณธรรมก็ support งบประมาณ ต่างคนต่างขอเข้ามาเราจัดการเงินให้อาจจะเป็นกลยุทธ์อันหนึ่ง

ในฐานะคนทำงานอีกตัวหนึ่งที่อยากจะได้ เป็นเครื่องมือคือ ตัวชีวิต คุณหม่ออำนวยการพยายามทำ ดัชนีวัดความสุข วัดความแข็งแรงด้านคุณธรรมจริยธรรม ถ้ามีเครื่องมือของการวัดชัดเจนทำให้การวางแผนการจัด งบประมาณ ง่ายขึ้น การประเมินก็ง่ายขึ้น บอกว่ารับเงินมาแล้ว ทำแล้วได้ผลไม่ได้ผลมันก็สามารถตอบใครต่อใครได้ ถ้าไม่มีเครื่องมือวัดเหล่านี้ก็จะทำงานได้ไม่ดีเท่าที่ควร ผมคิดว่ามีความรู้ อีกอย่างที่ยังอยากเห็น เรื่องการขับเคลื่อนการศึกษาส่วนมากจะเป็นเป้าหมาย ฟังท่านนายกฯ พุดเมื่อวัน เปิดศูนย์คุณธรรมทำให้เข้าใจความคิดเบื้องหลังที่ตั้งสำนักบริหารจัดการองค์ความรู้มาช่วยเรื่องปฏิรูป การศึกษาทำให้เห็นว่า ผลักในระบบมันเคลื่อนตัววิชาการศึกษาเป็นระบบใหญ่มากในสังคมไทย จึงไปตั้ง องค์การขึ้นอีกอันแล้วไปหมุนอยู่รอบๆ อยู่ข้างๆ ที่มีความคล่องตัวมีความอิสระ ทำให้ระบบการศึกษา การเรียนรู้ของสังคมไทยเคลื่อน นี่คือการกิจสำคัญต้องคิดถึงบทบาทของศูนย์ให้ชัดเจน ศูนย์นี้หรือ องค์การจัดการความรู้อาจจะไม่ใช่เป็นองค์กรที่ยั่งยืนถาวร เพราะไม่ได้จัดตั้งโดย พรบ.กระทรวง ทบวง กรม เป็นแค่ พระราชกฤษฎีกา เรามีภาระที่จะต้องคิดเหมือนเป็นกองโจรไปช่วยกองทหารหลักอย่างไร พอหมดภารกิจก็สลายตัว บทบาทจะต้องมาช่วยกระตุ้นอะไรต่างๆ

เรื่องการศึกษาการเรียนรู้ โดยเฉพาะมิติด้านคุณธรรมจริยธรรมเราจะพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมขึ้นมาในที่ต่างๆ ได้อย่างไร วัดต่างๆ สามารถทำเป็นแหล่งเรียนรู้ได้เรา ใส่ทรัพยากรเข้าไป ถ้าปล่อยสถานที่ไว้เฉยๆ เขาระดมทุนสร้างวัดสร้างวาเยอะเยอะและไม่ได้ใช้ประโยชน์ จะปรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้มีค่าขวัญคติธรรมไปติดต้นไม้พุดได้ ประวัติศาสตร์เรียนรู้น่าสนใจ มันไม่ใช่มี อยู่เฉพาะที่พิพิธภัณฑ์ เพราะไม่กระจายทั่วประเทศได้ จึงควรอยู่ที่บ้านของใครคนหนึ่ง ในหมู่บ้านมี ตัวอย่างที่น่าสนใจเก็บประวัติเขาออกมาทำเป็นเรื่องเป็นราว ก็เป็นแหล่งเรียนรู้พานักเรียนไปดูนอก สถานที พุทธมณฑลน่าทำเป็นต้นแบบได้เลยแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ใ้สอะไรเข้าไปอีกหน่อย เด็กก็จะสนุกขึ้น ด้วย นอกจากแหล่งเรียนรู้ จะมาพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เหล่านี้ขึ้นมาได้อย่างไร ตัวอย่างการเรียนรู้คง ไม่ใช่หลายท่านมองว่ามีความล้มเหลว ให้เด็กท่องคุณธรรมจริยธรรม สวดมนต์ทำวัตร มันไม่พอ อาจจะ ต้องมีอะไรมากกว่านั้น เป็นหน่วยการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมเด็กเรียนรู้จากกิจกรรมเป็น activity based ไม่ สนุก อาจจะเรียนรู้จากการปฏิบัติ ถ้า รร.มีหน่วยการเรียนรู้ในชุมชนเปลี่ยนพฤติกรรมคนละทีละคน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่าง รร. ต่างๆ รร.นี้ทำสาธารณะประโยชน์เกิดจิตสาธารณะ เด็กได้เรียนรู้ กิจกรรมเหล่านี้ อีก รร. ๑ ข้างๆ เห็นแล้วต้องเอาอย่างบ้าง ก็เกิดการเคลื่อนไหว ถ้ามี รร. หนึ่งเอาลูกเสือ ยุวกาชาดมาทำอะไรที่เป็นประโยชน์กับสาธารณะ ผมว่า รร. อื่นจะอยู่นิ่งไม่ได้ ก็ต้องเลียนแบบพัฒนาให้ ดีขึ้นเกิดกระบวนการแข่งขันกันสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนรู้กิจกรรมเหล่านี้ด้วย และ รร. ได้ แลกเปลี่ยนกัน อย่างที่คุณหม่ออำนวยการ ทำในเรื่องสมัชชาเยาวชน เราไปค้นตัวอย่างสิ่งมหัศจรรย์ที่เยาวชน เขาพัฒนาขึ้นมา อันนั้นเป็นตัวอย่างของหน่วยงานเรียนรู้ แต่เราจะสร้างให้เป็นระบบและเชื่อมโยงกับ

ระบบการศึกษา เพราะหลักสูตรกำหนดไว้แล้วต้องมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ถ้าสิ่งเหล่านี้มันเชื่อมเข้าระบบการศึกษาไม่ได้ พลังมันไม่เกิด อันนี้คงต้องการการจัดการความรู้ในเรื่องการวิจัยอีกลักษณะหนึ่งซึ่งผมคิดว่าน่าจะมีขึ้นมา

อีกโครงการหนึ่งผมคิดว่าเราขาดสื่อที่ดีอยู่ในงานที่จะให้ความรู้กับคน หนังสือดีๆ ในการเปลี่ยนพฤติกรรม หนังสือธรรมะคนขายไม่ค่อยออก ตั้งเป็นกองทุนได้ใหม่เป็นเรื่องการวิจัยหรือจัดการความรู้ก็แล้วแต่ คัดหนังสือหรือแบบอย่างที่ดีๆ กองทุนนี้ซื้อแจกห้องสมุดกระตุ้นให้มีคนอยากจะแต่งหนังสือดีๆ แบบนี้ขึ้นมา ทั้งๆ ที่มีอยู่แล้ว แต่ใหม่ แปลมา หนังสือเหล่านี้จะไปค้นหาตัวอย่างดีๆ ของคนในสังคมที่เรามั่นใจว่าเขาเป็นคนดีตลอดไม่เปลี่ยนพฤติกรรมอีกแล้ว คือดีอยู่ตัวแล้ว เอามาเขียนให้เป็นภาษาที่น่าสนใจ ผมว่าคนเราเวลาเรียนรู้เรียนรู้จากตัวอย่างดีๆ เป็นหลักทางสังคมวิทยา เราขาดตัวอย่างดีๆ อย่างนี้ในสังคมไทย ประวัติศาสตร์ของเราไม่ค่อยมี มีแต่ประวัติศาสตร์ของคนที่อยู่ชั้นสูง สำหรับสามัญชนทั่วไปไม่มี ไม่เหมือนเมืองนอกมีประวัติสามัญชนเยอะ ตายไปแล้วบ้านก็เก็บไว้ คนมาเรียนรู้มาดูได้บรรยากาศได้ซึมซับ คนนี้เขาทำอะไร สังคมนี้ยกย่องเชิดชูเป็นบุคคล เกิดแรงบันดาลใจ แรงบันดาลใจไม่ใช่เป็นเรื่ององค์ความรู้ มันมีพลังบางอย่างที่จะเปลี่ยนวิถีชีวิตเขาได้สำคัญสิ่งที่เราขาดคือแรงบันดาลใจอย่างนี้ จะสร้างแหล่งเรียนรู้แบบนี้ขึ้นมาได้อย่างไร ต้องการงานวิจัยและการจัดการความรู้ ถ้าเพียงดูแล้วไปถ่ายรูปเก็บไว้เป็นที่ระลึกแต่ไม่ได้สร้างแรงบันดาลใจ ไม่รู้จะดึงมันออกมาได้อย่างไรแรงบันดาลใจต้องการดึงออกมา ต้องการคนที่มีความสามารถดึงออกมา อย่างนี้ถ้าเราคิดกิจกรรมได้ศูนย์ฯ น่าจะให้ทุนเขาทำงานเกิดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ขึ้นมาขอ ผากเป็นข้อคิดไว้

ประธาน : คุณสุนัยพยายามชี้ให้เห็นว่าศูนย์ฯ นี้ต้องโยงเข้าหาระบบการศึกษา เข้าหาตัวระบบด้วยคล้ายๆ จะเป็นเครื่องมือที่จะขับเคลื่อนระบบการศึกษาใหญ่ขึ้น ผมมีประเด็นฟังไปแล้วทั้งหมดเยอะมาก ต้องเรียน อ.นราทิพย์ มีเคล็ดลับอยู่เวลาระดมความคิดและเราจะเอาไปปฏิบัติเคล็ดลับคือ อย่าทำทั้งหมด ถ้าทำแล้วทำทั้งหมด จะหมดเนื้อหมดตัวทำอะไรไม่ออกเลย ต้องมียุทธศาสตร์ของการเลือก แล้วอย่าไปเลือกเรื่องที่ยากเกิน ระยะแรก ๆ ต้องเลือกเรื่องให้เห็นผลเร็วก่อนไม่ใช่เลือกเรื่องที่ 5 ปี ผ่านไปยังไม่เห็นผลจะหมดกำลังใจเสียก่อน

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษยา วีรกุล :

ในฐานะที่เป็นอาจารย์สอนวิชาจริยธรรมในระดับปริญญาโท-เอก ที่นิด้า โครงการบัณฑิตศึกษาด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร สาขาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร เราจะเน้นทางด้านเอกชนมีทางราชการมาด้วยเพราะเกี่ยวข้องกับการทำงานที่ตั้งโครงการนี้ขึ้นมา มีเนื้อหาบางส่วนเกี่ยวข้องกับทางราชการด้วย เราได้สำรวจความคิดเห็นผู้บริหารที่ทำงานด้านทรัพยากรมนุษย์ในบริษัทเอกชนทั้งหลาย พบว่าวิชาจริยธรรมสำคัญมาก โครงการจึงได้เปิดสอนวิชา “จริยธรรมใน

งานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร” และเริ่มสอนวิชานี้ที่โครงการเมื่อ 3 ปีที่แล้ว เนื่องจากทำ
วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับจริยธรรมธุรกิจ เลยได้รับมอบหมายจากโครงการฯ ให้สอนวิชานี้ การ
ใช้กรณีศึกษาจากแต่ละวิชาชีพให้นักศึกษาได้ถกเถียงและแสดงความคิดเห็นในห้องเรียนจะเป็นวิธีการ
สอนด้านจริยธรรมที่สนุกมาก ดีกว่าให้พระมาสอนหรือเทศน์เพราะผู้ฟังจะหลับหมด นักศึกษาแพทย์มา
เรียนที่โครงการก็เล่าให้ฟังว่า ถ้าผู้บรรยายเรื่องจริยธรรมพูดถึงหลักการต่าง ๆ ว่าควรทำอะไรไม่ควรทำ
อะไร ผู้ฟังจะไม่ค่อยสนใจ แต่ถ้ายกกรณีศึกษาต่าง ๆ มาเป็นตัวอย่างจะทำให้ผู้ฟังสนใจมากกว่า หมอ
มีกรณีเยอะมาก เช่น กรณีแพทย์มีคณไข้อยู่เยอะมากในเวลาเดียวกัน และวางยาสลบทำให้คนไข้อย่าง
นั้นปรากฏว่าคนฟังจากหลับตื่นหมด ควรเอากรณีศึกษามาพูดกันแล้วนักศึกษาพร้อมกันวิเคราะห์จะทำ
อย่างไร จุดเริ่มต้นคือให้มี Awareness คือ สร้างการรับรู้เท่านั้นเองก่อน นั่นคือจุดประสงค์ของวิชา
เพราะการเปลี่ยนพฤติกรรมต้องใช้เวลาและมีปัจจัยอื่น ๆ ประกอบอีก ตัวอย่างของประกาศโฆษณาที่
เป็นผมมันระยับดูในทีวี นักศึกษายังไม่ทราบว่ามีผิดจริยธรรม เพราะนั่นคือการสร้างภาพทางการ
โฆษณาโดยใช้คอมพิวเตอร์ ไม่ใช่ความเป็นจริง จริง ๆ แล้วเมื่อใช้แชมพูนั้นผมไม่มันระยับแบบนั้น
นักศึกษาบางคนที่มาฟังเขาเป็น marketing manager เขาเดินมาหาบอกอาจารย์ครับ ผมยังไม่รู้เลยว่า
การโฆษณาแบบนั้นผิดจริยธรรม จึงต้องจัดให้มีการอภิปรายกัน ตัวเองคิดว่า งานวิจัยสำคัญมาก ๆ
งานวิจัยมีหลายประเภท เช่น สิงคโปร์ ทำวิจัยเปรียบเทียบระหว่าง 30 ประเทศ แกล้งทำกระเป๋าสตางค์
หาย ประเทศอะไรบ้างที่คืนกระเป๋าสตางค์มากที่สุด 1 สิงคโปร์ อันดับ 2 อะไรอย่างนี้ และในฐานะที่
เป็นนักวิชาการก็คิดว่า การเขียนหนังสือคือ ชั้นสูงสุดของการรวบรวมความคิด เพราะว่าพูด ๆ อย่างไม่
ได้ แต่เขียนทำอย่างไรที่เขียนให้คนอื่นเข้าใจ ขอเชิญชวนและเสนอให้มีการเขียนหนังสือจริยธรรมของ
แพทย์จริยธรรม ของนักบัญชี จริยธรรม ของวิศวกร ของอาชีพต่าง ๆ โดยใช้กรณีศึกษามาอภิปราย

นอกจากนี้ไม่ทราบมีใครรู้จักไหมคะ web site ของ Institute for Global Ethics มีการแบ่งหัวข้อ
ต่าง ๆ และมีหัวข้อ HRM Human resource management ด้วย จะมีหัวข้อที่รายงานการสำรวจ
เกี่ยวกับจริยธรรมเป็นระยะสั้น ๆ เช่น สำรวจว่า อาชีพใดที่ประชาชนอเมริกันคิดว่ามีความซื่อสัตย์ที่สุด
ล่าสุดที่ผ่านมามีอันดับหนึ่งคือ พยาบาล, 2 หมอ, 3 สัตวแพทย์, 4 เกษตรกร, 5 ทันตแพทย์, อาชีพทั้ง 5
อันดับแรกได้ 60% ขึ้นไปหมายความว่า ถ้ามี 1004 คน อย่างน้อย 60 % ของผู้ตอบ บอกว่า ผู้ทำงาน
ในอาชีพทั้งห้ามีความซื่อสัตย์ แต่ผู้ทำงานในอาชีพที่ได้รับคำตอบว่ามีความซื่อสัตย์น้อยที่สุด ต่ำกว่า
10 % คือ Car salesman การสำรวจเช่นนี้จะมีทุกปี ผู้ทำงานในอาชีพได้รับการยอมรับว่าซื่อสัตย์มากที่สุดติดต่อกัน 3 ครั้ง คือ พยาบาล อันดับ 2 คือแพทย์ Web site นี้ น่าสนใจและสามารถเป็นแบบอย่าง
ให้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบต่าง ๆ ของการสื่อสารข้อมูลด้านจริยธรรมคะ

ประธาน : อาจารย์โฆษณาให้เขียนหนังสือ มีปรากฏการณ์อยู่อัน ในมหาวิทยาลัยหนังสือที่เขียนมันมี
มากเกิน มีหนังสือประเภทตัดปะเพียงแค่นี้ได้ตำแหน่งวิชาการ แต่ที่อาจารย์เล่าอาจารย์ไม่ได้เป็นอย่าง
นั้น อ.พยายามที่จะวิเคราะห์ สังเคราะห์และมี case จะเป็นคนละแบบ จะต้องใส่เงื่อนไข ชวนเขียน
หนังสือโดยมีเงื่อนไข อย่างที่อาจารย์ว่าก็จะเป็นประโยชน์ ผมขออนุญาตเล่าประสบการณ์ตรงคล้ายๆ ที่
อ.บุษยา เล่า เมื่อประมาณเกือบ 20 ปี ผมเป็นคนบดเคี้ยวแพทย์ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมี

อ.คณะวิทยาการจัดการซึ่งเขาสอนนักเรียนแพทย์ในวิชาว่าด้วย communication การสื่อสาร มาฟ้องว่านักเรียนแพทย์ไม่เข้าเรียน เรียน 3 - 4 คนในจำนวนเกือบ 100 คน เขาก็โกรธมาก รู้สึกว่านักเรียนแพทย์ดูถูกเขา น้อยเนื้อต่ำใจมาก มีคนฉลาดหาทางแก้สถานการณ์ได้ คือ ศ.นพ.จรดา ยิบอินซอย ซึ่งจริงๆ เป็นอาจารย์ผม ตอนนั้นท่านเป็นรองคณบดี ท่านก็ออกความคิดให้นักศึกษาแพทย์ปีที่ 2 ไปฟังหมอเขาคุยกับคนไข้ที่ OPD ฟังเสร็จแล้วให้กลับมาเล่าให้เพื่อนฟังในชั้นเรียน ว่าเขาพูดอะไรกัน มันเกี่ยวข้องกับเรื่องของ communication การสื่อความหมาย two way communication อย่างไร และหมอควรจะพูดกับคนไข้อย่างไรแทนการสอนแบบบรรยาย ผลกระทบเยอะมาก 1) อาจารย์แพทย์ OPD พูดกับคนไข้เพราะชั้นเยอะ และจะพูดกับคนไข้ไม่ใช่เพราะเฉยๆ จะถามจะแนะนำอะไรกับคนไข้มากขึ้นด้วยนักเรียนแพทย์เป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรมอาจารย์ และนักเรียนแพทย์ได้เห็นของจริง และกลับมาพูดกัน 2)วิชานั้นกลายเป็นวิชายอดนิยมของนักเรียนแพทย์ case จริงเรียนจากของจริง ไม่มีคำว่าจริยธรรมอยู่ในนี้แต่อยู่ในคำว่า communication ตรงกับที่คุณไพบูลย์ว่า เป็น C คนละแบบ

คุณภิรมย์ ศรีเพชร :

ในฐานะผู้ปฏิบัติจากสมาคมยุวพุทธ ดิฉันอยากจะแสดงความชื่นชมที่ทางศูนย์คุณธรรมให้ความสำคัญกับเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม คนที่จะวิจัยเรื่องนี้ต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพราะว่าหลายครั้งที่ตัวเองทำงานให้กับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ อยากจะให้เราทำตรงนี้ออกมา เพราะผู้ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาการฝึกอบรมด้านคุณธรรม ทำออกมาไม่ได้ เพราะว่ามึนงานอะไรหลายอย่างที่จะต้องทำในช่วงนั้น เมื่อขอให้เขามีส่วนร่วมในกระบวนการที่เราพัฒนา เขาก็ไม่เข้ามา มันก็เลยจบ ไม่มีผลงานที่จะเกิดขึ้นมาในลักษณะของงานวิจัยได้เพราะสิ่งที่เราพูดกันวันนี้ เป็นเรื่องของใจ เรามีกายกับใจ ถ้าเราไม่สามารถทำให้ใจดีได้ สิ่งต่าง ๆ มันก็ยากที่จะดี ความหวังรางวัลเราจะต้องสร้างกุศลให้เกิดขึ้นได้มากกว่า กุศลที่มีอยู่ในใจคนนี่ คือสิ่งสำคัญ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่จะทำให้ใจเปลี่ยนเนี่ย มันต้องอาศัยเวลา คือเห็นผลต้องใช้เวลาอย่างน้อย คือ 8 วัน 7 คืน เวลาที่เราจะทำ ราชการก็เริ่มมีปัญหาแล้ว ใช้เวลาถึงขนาดนั้นให้คนไปไม่ได้ เราต้องการให้คนเปลี่ยนพฤติกรรมในเวลาเดียวกันเราให้ความสำคัญแต่ไม่ให้เวลามันทำไม่ได้แน่ ๆ ดังนั้นต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและมีความต่อเนื่อง ไม่ใช่เปลี่ยนผู้บริหาร งานก็เปลี่ยนไป นโยบายก็เปลี่ยนไป จึงไม่สำเร็จสักที

ประธาน : คุณภิรมย์พูดถึงเรื่องหลักสูตรอบรม ของสมาคมยุวพุทธ 8 วัน 7 คืน ผมก็มีเรื่องเล่าที่วิเศษจุฬา แนะนำเพื่อนรุ่นน้องให้ไปเข้าคอร์ส แล้วเมื่อหลายปีมาแล้ว เมื่อสัก 4-5 ปี ลูกชายผมเรียนอยู่วิเศษจุฬา รุ่นที่บอกให้ลองไปอบรม พอกลับมาเป็นอีกคนไปเลย ตอนนี้อยู่ไม่เป็นวิเศษ สนใจด้านจิตวิญญาณ เปลี่ยนเป็นคนละคน ดีมากเลย

พลเอกปรีชา เอี่ยมสุพรรณ

ผมต้องขอออกตัว ผมไม่ใช่เป็นนักวิชาการ แต่ก็อยากเอากรณีตัวอย่าง จากประสบการณ์ที่มี ผมเป็นทหารโดยอาชีพแล้วก็อยู่กับเรื่องการสู้รบ ผ่านเป็นผ่านตายแบบพลิกฝ่ามือ เพราะต้องนำหน่วยเข้าทำการรบ เคยได้รับบาดเจ็บในสนาม เลี่ยงเป็นเสี่ยงตายตลอด คิดว่าเป็นเรื่องของใจ คุณธรรมของทหารข้อหนึ่งต้องมีความกล้าหาญ มีความรักหน้าที่ รักชาติ รักแผ่นดิน คุณธรรมประจำใจของผม นึกอยู่อย่างเดียวเพื่อชาติ เพื่อหน้าที่ให้สำเร็จ แล้วต้องทำให้ทหารทุกคนภายใต้การปกครองมีความกล้าหาญที่จะร่วมรบกับข้าศึกให้ชนะ เราจำเป็นต้องแสดงตนเป็นตัวอย่าง เขาไม่กล้าไปลาดตระเวนเราก็ไปลาดตระเวนเองเป็นตัวอย่าง อย่างนี้ที่กล้าหาญ ผมไม่กล้าหอก แต่ผมนึกถึงชาติบ้านเมือง นึกถึงหน้าที่ นานเข้าก็มีลูกน้องออกไปลาดตระเวนด้วยกัน และกลายเป็นเรื่องปกติของคน ทำให้ได้ข้อคิดว่าเราอยากให้เป็นอย่างไร เราต้องทำตนเป็นตัวอย่าง อะไรก็ตามที่เป็นความจริง เราต้องบอกกับเขา ทุกอย่างมันเป็นสัจจะธรรม มันเป็นธ

ธรรมชาติดมันถูกต้อง คนเราถ้าใช้กายง่าย ๆ สื่อกับเขา ไม่ต้องไปปลอมประโลมไปหลอกลวงอะไรเขา ให้เขาอยู่กับความเป็นจริง เขาก็จะมีคนมีคุณธรรมตามที่เรต้องการ ทหารต้องมีความรักชาติ ต้องมีความกล้าหาญ ต้องมีสำนึกในหน้าที่ อันนี้ก็เป็นกรณีตัวอย่าง ผมเกิดในครอบครัวที่ยากจน บางวันไม่ได้กินข้าวสวยทุกมื้อ กินข้าวต้มจะได้พอกินทั้งครอบครัว บางครั้งต้องการอะไรเราต้องทำงานเป็นกรรมกรเพื่อให้ได้เงิน อยู่กับพ่อแม่ ถึงแม้จะยากจนพ่อแม่ก็สอนลูกว่าอย่าไปขโมยนะ แล้วก็มอบงานให้รับผิดชอบ เมื่อทำเสร็จแล้วจะไปเที่ยวที่ไหนก็ได้ ไม่ว่า ผมกางมุ้งให้พ่อแม่นอนตั้งแต่บ่าย 2 โมง เพื่อผมได้มีเวลาไปเตะฟุตบอลกับเพื่อน ทุกอย่างงานผมต้องเสร็จ ไม่เสร็จผมถูกตี ถ้างานเสร็จแล้วไปไหนก็ได้ แต่ต้องกลับมาทันเวลากินข้าวให้พร้อมหน้า เพราะอาหารมีมือเดียว ไม่มีเติมอีกทุกคนต้องกินร่วมกัน ผมถูกฝึกให้มีความรับผิดชอบแบบนี้ ขณะเดียวกันเมื่อเข้าโรงเรียนนายร้อย นักเรียนนายร้อยให้ท่องอย่างเดียวว่า “ชาติของเราเป็นไทยอยู่ได้ จนถึงตัวเราคนหนึ่ง เพราะบรรพบุรุษของเรา เอาเลือด เอาเนื้อ เอาชีวิตเข้าแลกไว้ เราต้องบำรุงชาติ รักชาติ เสียสละชีพเพื่อชาติ” ท่องทุกวันท่องอยู่เท่านั้น แล้วผมก็รักชาติบ้านเมืองเป็นชีวิตจิตใจ เรื่องส่วนตัวยอมได้ เรื่องชาติบ้านเมืองผมไม่เคยยอมใคร ก็มีเท่านั้นแหละครับ

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน :

ตอบคำถามประเด็นเร่งด่วนที่ควรดำเนินการมีอะไรบ้าง ก่อนอื่นเราควรจะเข้าใจให้ตรงกันว่าเราคงพัฒนาคนทั้งชาติโดยวิธีเดียวไม่ได้ ว่ากลุ่มที่เสี่ยงที่สุดจากผลวิจัยตั้งแต่คิดค้นเริ่มทำวิจัย เรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทยจนกระทั่งวิจัยวันนี้ คือเพศชาย พฤติกรรมต่าง ๆ และจิตใจที่ดิ่งงาม เพศชายจะมีต่ำกว่าเพศหญิงที่อายุเท่ากัน การศึกษาที่เท่ากัน ฐานะอะไรเท่าเทียมกัน

โดยเฉลี่ย เพศชายจะมีปัญหา จากผลวิจัยเพศชาย จะมีสุขภาพจิตที่ดีกว่าเพศหญิง เราวิจัยเพื่อหาสาเหตุทั้งภายใน ภายนอกตัวคน ที่ทำให้เขามีพฤติกรรมที่ดิ่งงามในปริมาณที่ต่างกัน ถ้าท่านอาจารย์สนใจติดต่อรับเอกสารที่เอามาแจกได้ และเพื่อท่านได้เอาไปค้นอีก ทางจิตวิทยา ถ้าท่านไม่ต้องการให้ใครทำพฤติกรรมที่ไม่ดีต้องไม่เอามาเขียนลงในหนังสือพิมพ์ ควรบอกกันเป็นเอกสารลับ ในหมู่ผู้ปฏิบัติระดับราชการอะไรก็แล้วแต่ว่าขณะนี้มันมีเหตุการณ์อะไรที่ไม่ดีแต่ไม่ใช่ไปประกาศกันโครม ๆ อย่างที่ทำอยู่ขณะนี้ สื่อแหละคะ คือตัวที่ทำให้เกิดการเลียนแบบในทางด้านที่ชั่ว เมื่อจิตใจไม่ดีแล้ว สุขภาพจิตไม่ดี โครมชักจูงให้ทำความดีไม่ทำหรรอกคะ บริจาคเงินไปกวาดลานวัดอะไรไม่ทำแน่ แต่ชักจูงกันไปทำความชั่วจะไปง่าย เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้สื่อเราต้องจัดการ ก็ต้องฝากเอาไว้ มีงานวิจัยเรื่องอิทธิพลของสื่อ อิทธิพลของบรรทัดฐานของสังคม รุนแรงมาก พอ ๆ กับอิทธิพลทางด้านจิตใจของเขา โดยเฉพาะเด็ก อิทธิพลทางด้านแบบอย่างที่เราว่าร้ายอะไรเนี่ยมันรุนแรงมาก แม้แต่ผู้ใหญ่ ฉะนั้น กลุ่มเสี่ยง ก็คือเพศชายทุกวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ฉะนั้นไม่ได้หมายความว่าทุกท่านไม่ดีที่เป็นเพศชาย หลายท่านดีกว่าเพศหญิงก็มี เพียงแต่ว่าลักษณะที่ศึกษาของเพศชายต่ำกว่าเพศหญิง ก่อนอื่นเมื่อตอบคำถามขึ้นมาว่าเร่งด่วนนี้ควรดำเนินการ มันต้องบอกว่าคุณจะทำพัฒนาใคร เราจึงจะบอกได้ว่าเราจะต้องพัฒนาเขาทางด้านใด ถ้าเป็นเพศชายจะต้องพัฒนาทางด้านไหน คนฐานะยากจนนี่ก็เป็นคนประเภทที่พบตลอดเวลามีปัญหาหนัก นอกจากนั้น คนที่เรียนน้อยคือการศึกษาต่ำหรือ ถ้าเป็นนักเรียนคือฝ่ายที่เรียนไม่ดี จะเป็นอาชญากรได้ง่ายกว่า นี่เป็นข้อมูลของประเทศไทยและในทั่วโลกเพราะฉะนั้นต้องกำหนดกลุ่มเสี่ยงก่อน แล้วจึงจะไปพัฒนามิฉะนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จ

ประธาน : ท่าน อาจารย์ ดร.ดวงเดือนได้นึกประเด็นที่สำคัญมากเลยนะ สำคัญมากเลย แล้วผมก็เกิดความรู้สึกนะ แต่ว่าความรู้สึกที่ผมจะพูดไม่แน่ใจถูกหรือผิดนะ คือท่านบอกว่าเราต้องมีเป้าที่ชัด แต่ว่าที่ท่านนำเสนอคือว่า ผลวิจัยทั่วโลกบอกกลุ่มเสี่ยง 4 กลุ่ม ผมนึกทันทีเลยว่าต้องใช้ยุทธศาสตร์ไหนบ้าง แต่ละเป้านี้มีวิธีไม่เหมือนกัน เราต้องไม่ละเลยกลุ่มที่เสี่ยง แต่ในขณะที่เดียวกันเราต้องไม่ละเลยบางกลุ่มที่ทำให้เราเดินเรื่องได้ดี เอาเรื่องดี ๆ มาเล่าได้ แม้กระทั่งในกลุ่มเสี่ยงก็มีเรื่องดี ๆ อยู่ ถูกไหมครับ ก็มีวิธีประยุกต์ได้ ทั้งหมดเป็นความคิดต่อเนื่องที่เกิดขึ้น

คุณไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม :

ผมก็พยายามจะรวบรวมความคิดว่า แล้วเราต้องทำอะไรกัน นี่คงจะเป็นคำถามสุดท้ายที่ฝ่ายวิจัยต้องการคำตอบ เราควรทำอะไรกัน ผมอยากรวบรวมความคิด อยากจะเสนอต่อที่ประชุม เพื่อประกอบการพิจารณา โดยเฉพาะเสนอต่อศูนย์ โดยมีเงื่อนไขที่หมอวิจารณ์บอกว่า ศูนย์ฯ ต้องไปเลือกเอาเองอย่าไปทำหมด ถ้าไปทำหมดก็คงจะยุ่ง ก่อนอื่นผมคิดว่า วันนี้เราจับประเด็นเรื่องการวิจัย เราน่าจะถือว่าการวิจัยเป็นส่วนหนึ่ง หรือเป็นส่วนช่วยการจัดการความรู้มากกว่า การวิจัยเป็นงานหลักและงานวิจัยที่จะช่วยงาน

จัดการความรู้จะเป็นงานวิจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดผลกระทบ นั่นคือต้องคิดเชิงยุทธศาสตร์ว่า ไม่ทำวิจัยเพื่อจะรู้ แต่วิจัยเพื่อจะเป็นเครื่องมือ อุปกรณ์นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดโจทย์ต่อไปว่า แล้วเราวิจัยและจัดการความรู้ในบริบทอะไร จึงโยงไปสู่ที่ผมเรียนในตอนต้นว่า เราสามารถจะจับบริบทได้ อย่างน้อย 3 บริบท คือเชิงพื้นที่ เชิงองค์กร เชิงประเด็น

ในเชิงพื้นที่ ยกตัวอย่างภาคใต้ ชายฝั่งอันดามัน ถ้าเราเอาบ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วงเราจะเห็นว่ามี ความสูญหายเยอะ เราจะเห็นถึงความสลับซับซ้อนของระบบที่นั่น จะมีทั้งความดี ในขณะที่เดียวกันมันมีความอ่อนแอของระบบเป็นต้นว่าระบบการจัดการที่ยังนั้น การรวมศูนย์การตัดสินใจ ลงไปจัดการโดยคน ส่วนกลาง เจ้าหน้าที่เป็นแห่ง ๆ ลงไป หรือระบบการถือครองที่ดินหรือแม้กระทั่งระบบค่านิยม คนไทย อาจมีจุดแข็งในเรื่องการเอื้อเพื่อเอื้อเผ่ ซึ่งโยงกับระบบอุปถัมภ์ ขณะเดียวกัน เราจะอ่อนในเรื่องค่าของ ความเสมอภาค การมีศักดิ์ศรี การให้โอกาส หรือการเคารพคนทุกชั้น เราจะอ่อนตรงนี้ สิ่งเหล่านี้จะ ปรากฏอยู่ตำบลบางม่วงเราจะเห็น ฉะนั้นถึงแม้จะมีความดีในรายบุคคล หรือความดีในเรื่องการอุปถัมภ์ การช่วยเหลือ แต่มันถูกด้านด้วยพลังที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและระบบรวมทั้งคุณค่า ก็ทำให้สังคมของ บ้านน้ำเค็ม ต.บางม่วงยังไม่เป็นสังคมสันติสุขอย่างที่พึงปรารถนาหรือว่ายังไม่มียุติที่ว่าจะสามารถฟื้นฟูสู่ สันติสุขดีกว่าเดิม กลายเป็นได้เท่าเดิม ถ้ามองอย่างนี้คำว่าบริบท ถ้าเราเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งมันจะชัด ถ้าเรา เอาพื้นที่ตำบลบางม่วงเป็นตัวตั้งแล้วมีคุณค่าในเรื่องของชุมชนท้องถิ่น ก็จะตอบคำถามได้ว่าเมื่อไร ชาวบ้านจะมา ถ้าเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งเอาชุมชนเป็นกำลังสำคัญ ชาวบ้านเขามาแน่ เขาเป็นหลักเลย เขาเป็น คนสำคัญ คำถามต่อไปว่าแล้วเราจะทำอะไรตรงนี้ที่เป็นกระบวนการทั้ง 3 ที่ทางศูนย์ฯ ได้ตั้งไว้ ทั้งงานวิจัย และจัดการความรู้ งานสื่อสาร กับงานเครือข่ายมันจะเข้าไปประกบในพื้นที่ได้ แล้วงานวิจัยก็สามารถจะ เป็นการวิจัยเพื่อจะไปช่วยการจัดการความรู้ หรือว่าจะใช้กระบวนการ การจัดการความรู้ อาจจะภายใน ตำบลบางม่วงหรือระหว่างตำบลบางม่วงกับตำบลอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบ ใช้การจัดการความรู้ไปช่วยให้ เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง ในกระบวนการนั้นชุมชนเขาจะวิจัยตัวเองด้วย ตรงนี้ถ้านักวิจัยรู้ว่าเขา ต้องการ เขาอาจจะบอกเองว่าเขาจะวิจัยตัวเองเขาจะอย่างไร ๆ นักวิจัยช่วยไปเติมเขาหน่อยในแง่เทคนิค วิธีการเขาต้องการความรู้บางอย่าง ในประเทศไทยในโลกนักวิจัยก็จะไปช่วยตรงนี้ได้ พอคิดอย่างนี้ได้ จะ เห็นว่าวิจัยจะเป็นส่วนหนึ่งขององค์รวมที่เป็นลักษณะ holistic การวิจัยจะไม่แยกออกมาจะเป็นองค์รวม แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาในบ้านบางม่วง หรือให้ดีกว่านั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนา ในระหว่างตำบลที่มาหาวิธีการจัดการความรู้ด้วยกัน ผมว่าเป็นการกระทำเชิงพื้นที่ น่าจะทำได้ แต่ไม่ได้ แปลว่าต้องไปทำที่บ้านม่วง อาจจะตำบลที่มีอะไร ดี ๆ แม้แต่ไม่ตีหมดมาเรียนรู้ร่วมกัน ใช้ระบบการ จัดการความรู้ที่คุณหมอวิจารณ์เป็นผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม หรือ สคส. ก็ คงจะไปช่วยได้

ในบริบทเรื่ององค์กร เราพูดถึงโรงเรียนเยอะ ผมว่าการจัดการความรู้ระหว่างโรงเรียนน่าสนใจ มันจะรวมถึงไปค้นหา แต่ละโรงเรียนไปค้นหาเองว่าสภาพเขาเป็นไง สถานะ คุณธรรมจริยธรรม ผลกระทบจากคุณธรรมจริยธรรม เด็กมีความสุขหรือเปล่า ครอบครัวมีความสุขหรือเปล่า มีสันติสุขหรือ

เปล่า พฤติกรรมเป็นอย่างไร การเรียนการสอนเป็นอย่างไร การเรียนการสอนที่อาจารย์บุษยาพูดถึงวิธีใช้
กรณีศึกษาเอามาประยุกต์ ให้เด็กไปค้นหา เอาเรื่องเล่ามาเล่าสู่กันฟัง ก็เป็นไปได้ ทั้งนี้มาจากการจัดการ
ความรู้ของโรงเรียน หรือจะเอาหน่วยงานของรัฐมาเป็นที่จัดการความรู้ หน่วยงาน ระดับกรม ระดับ
กระทรวง ระดับกรมอาจจะใกล้ชิดเขากว่า บางทีอาจมีประเด็นความซื่อสัตย์ความมีวินัย ความขยันหรือ
อะไรก็ได้ ที่มาจากการจัดการความรู้เพิ่มเติม

สิ่งที่ยากขึ้นมาและตรงนี้งานวิจัยอาจจะช่วยได้เยอะคือเรื่องประเด็น บริบทเชิงประเด็น ประเด็น
ความซื่อสัตย์ ประเด็นเรื่องคุณธรรมแห่งชาติ ตรงนี้ต้องการงานวิจัยลึก ๆ ที่ ถ้าเอาความจริงออกมาแล้วมัน
ก็กระตุ้นให้เกิดพลังผลักดันในสังคม ตรงนี้จะเป็นงานวิจัยที่ซับซ้อนหน่อย จะยากหน่อยแต่ก็จะเป็น
ประโยชน์มาก ขณะเดียวกันก็สามารถจะเป็นระบบการจัดการความรู้เชิงประเด็นที่ต้องเขียนอีกแบบซึ่งไม่
เหมือนกับกรณีขององค์กรกับกรณีของพื้นที่ ทั้งหมดผมคิดว่าอาจจะจะเป็นแนวทางของฝ่ายวิจัย แต่ที่พูด
มาแล้วทั้งหมดต้องผสมผสานไปกับงานอื่น ๆ ซึ่งผมมองว่าเป็นงานเดียวกันไม่ได้แยกมาต่างหากจากกัน

นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ :

เวลาคิดหรือนำเสนอง่าย แต่เวลาทำต้องไปกรอง จริงที่ฟังท่านทั้งหลายผมได้ประเด็นมีทั้งเห็นด้วย
และเป็นประเด็นตั้งคำถามเพื่อให้มันแตกแขนงทางปัญญา อาจารย์บุษยา พูดถึงโฆษณาที่บอกจริยธรรม ผม
ว่าไอ้คริมที่บอกหน้าขาวผิวขาวเนี่ยก็เป็นประเด็นจริยธรรมคุณธรรม ฉะนั้นผมมองว่าจะไปตั้งกว้างมาก
อาจารย์พูดเรื่องการสอนวิชาจริยธรรม ผมเคยดูแลเรื่องการศึกษาระยะหนึ่ง แล้วก็พยายามทำทนายว่าวิชา
คุณธรรมนี้ไม่ออกสอบได้ไหม อาจารย์บอกว่าวิชานี้ต้องสอบ ถ้าสำคัญมาก ผมมีความคิดอีกมุมหนึ่งไม่น่า
จะต้องสอนเพราะอยู่ในทุกวิชา และก็ไม่มีอาจารย์วิชานี้สอน เพราะอาจารย์ทุกคนต้องเป็นอาจารย์วิชานี้
ทั้งหมด ส่วนใหญ่ก็ทำไม่ได้ส่วนใหญ่ก็ยังคงสอนและมีเครดิต ผมก็อยากรู้ว่าเวลาสอบวิชาจริยธรรมต้อง
คุมสอบหรือเปล่า ถ้ายังต้องคุมสอบ แสดงว่ามันไม่ใช่ความจริง ประเด็นที่ 2 คุณสุนัยพูดถึงงาน งานที่ผม
ทำมา 4-5 ปี เรื่องขยายวง เรื่องการปฏิรูป เรื่องสุขภาพ สุขภาวะเรามีเครือข่ายเยอะ ดังนั้นถ้าเกิดทางศูนย์ฯ
อยากจะหาเพื่อนร่วมกัน เรายินดีและเปลี่ยนข้อมูล ข้อมูลเป็นสาธารณะ เรื่องที่เราทำเป็นเรื่องเดียวกัน เป็น
เรื่ององค์รวมและเรื่องคุณธรรมจริยธรรมมันอยู่ในนั้น ฉะนั้นผมยินดีจะเชื่อมโยงข้อมูล ขณะนี้เรากำลัง
เคลื่อนอีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องดรรรชนีความอยู่เย็นเป็นสุข เราก็ได้ให้เพื่อนอีกเยอะเลย ที่ทำเรื่องนี้อยู่ หน่วยผม
ไม่ได้ทำเรื่องนี้ แต่หน่วยผมเป็นหน่วยประสานมีความรู้สึกที่ผมรู้สึกคล้ายกับศูนย์ฯ คือเราไม่ได้ทำงานเรื่อง
แบบนี้เอง แต่เรารู้สึกพอชวนคุยเรื่องเหล่านี้มันดี แล้วมีคนทำเยอะแยะเราถึงเชื่อมโยง ปีนี้ขบวนการสมัชชา
สุขภาพที่เราทำเป็นรอบปีที่ 4- 5 ก็กำลังจะจับเรื่องความอยู่เย็นเป็นสุขซึ่งในนั้นก็คือมีเรื่องคุณธรรม
จริยธรรมอยู่ด้วย ผมเองก็จะได้บอกทางทีมงานว่าเชื่อมกับทางศูนย์ฯได้ทำงานด้วยกัน ตอนนี้ผมขออนุญาต
เพิ่มเติม 3-4 ประเด็น ผมฟังดูแล้วเรื่องที่เราทำ มันกว้างมาก กว้างมหึมา ตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ จนถึงเรื่องระดับ
ใหญ่ของชาติ ยกตัวอย่างเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งตรงข้ามกับทุจริต มันมีประเด็นตั้งแต่คนที่ขโมยอาหาร
ไปให้ลูก ลูกขโมยชานาเปาไปให้แม่ มันก็อยู่ภายใต้ที่บอกว่าทุจริตไม่ซื่อสัตย์เป็นกบฏ จนไปถึงขโมย

ระดับชาติ กฎระเบียบ กติกา กฎเกณฑ์ระดับที่เอาสมบัติระดับชาติไปเป็นของส่วนตัว ซึ่งมันก็ผ่านระดับ
คอร์ปชั่นทั้งหลายไปถึงสุด ๆ ที่ผมเสนอตอนแรกว่าเราต้องเลือกประเด็น สมมติเลือกประเด็นทุจริต ผม
เสนอแล้วว่าเราต้องมีขบวนการ เราคงไม่ต้องเลือกเอง เราต้องให้เพื่อนช่วยกันเลือก สมมุติว่าเลือกขึ้นมาเรา
จะจับตรงไหน ถ้าเลือกประเด็นนี้ขึ้นมาเราต้องโฟกัสให้ชัดว่าเราจะทำอะไร ไม่งั้นมันเราก็คงจะไปทำเรื่อง
ปัจเจก ซื่อสัตย์นะ อย่างทุจริตนะ แต่ที่ผมพูดตั้งแต่ตอนแรกว่าที่ต้องทำคือเรื่องระบบ เพราะมันมีทุจริต
ระดับระบบ ระดับโครงสร้าง ระดับมหิมอาจจะใช้คำว่ามหาทุจริตอะไรทำนองนั้น เราจะทำตรงไหน ถ้า
เราจะทำให้ปัจเจกไม่ขโมยขาลาเปาไปให้ลูก ก็ว่ากันแบบที่เราทำเยอะเยอะ อบรมสอนวินัยสอนจริยธรรม
อะไรให้เยอะเยอะ แต่ถ้าเราจะจับการเคลื่อนไหวสังคม มีการวิจัยเพื่อเผยแพร่สอบสวนเรื่องของกรณี
กฎเกณฑ์กติกาสังคมหรือเปล่าว่าอะไรมันไม่เป็นธรรม มันเอื้อต่ออะไร ทำให้เกิดอะไร ซึ่งเรื่องซื่อสัตย์
สุจริตไม่ใช่แค่ขโมยขาลาเปา แต่ซับซ้อนมากกว่านั้นเยอะ ตรงนี้เราจะเอาไหม เพราะฉะนั้น ข้อนี้ผม
เพิ่มเติมรอบนี้ เราจะจับตรงไหน ไม่เช่นนั้นเราจะเหนื่อยแรงไปอีก 3 ปี 5 ปี 10 ปี ก็ได้เรื่องเล็ก ๆ อยู่
หรือเปล่า เรื่องใหญ่ ๆ ที่มันกำลังไปโดยกระบวนการที่เราเอาทุนเป็นตัวตั้ง เอาวัตถุนิยมเป็นตัวตั้ง มันกำลัง
ทำแรงๆ ศูนย์ๆ กล้าจับไหม จะจับอย่างนี้หรือเปล่า แล้วมีเพื่อมาจับอย่างไรด้วยหรือเปล่า เช่นตอนนี้ผม
ทราบว่ามีเครือข่ายเรื่องต่อต้านทุจริต เขามีคนศึกษาไว้แล้วเยอะ ในเครือข่ายนั้นจะต้องเอามาเชื่อม จะทำ
ขนาดนั้นหรือเปล่า ประเด็นที่ 2 อยากเพิ่มรอบนี้คือ ถ้ามองในเชิงบุคคลผมก็ไม่มีความรู้ตรง ๆ ผมก็เรียนรู้
จากตรงนี้นะครับ เรียนรู้ไปเรื่อย ๆ ผมว่าในธรรมชาติคนก็มีทั้งดีทั้งเลว มันมีปนกัน ผมพยายามเทียบว่ามัน
ปนอยู่ในคนเดียวและในขณะที่เดียวกันในชุมชนในสังคมเดียวกัน มันก็ปนกัน ไอ้ตรงนี้จะวัดยังไง จะว่ายังไง
มันต้องการมาตรการอะไรบางอย่างหรือเปล่า แล้วตรงนี้จะทำยังไง ผมรู้สึกถ้ามอง เส้นโค้งแบบระฆัง
คว่ำ มันมีด้านดีมันมีอยู่แล้วอย่างที่อาจารย์พูดถึงด้านดี ๆ มันต้องส่งเสริมสนับสนุนเป็นกำลังใจให้เขา ให้
คนอื่น เป็นตัวอย่างให้คนอื่น แต่ด้านเลวส่งเสริมอย่างเดียวไม่รอดนะ ที่อาจารย์บอกมันร่อเทียวไปปลิ้นไป
ข่มขื่นอะไรพวกนี้ มันต้องมีว่าในเรื่องมาตรการของสังคมด้วยเปล่า ฉะนั้นพอเราเคลื่อนไหว เรื่องนี้อีกส่วนเรา
ต้องผลักดันให้ตัวภาครัฐใช้ใหม่ เมื่อกี้ที่ตอนแรกผมพูดเรื่อง 3 ส่วน ภาครัฐต้องไปออกกฎเกณฑ์กติกาเอา
จริงเอางี้ เข้มงวดเรื่องอะไรด้วยหรือเปล่า เพราะฉะนั้นมันไม่แค่วิจัยและรณรงค์นะ มันต้องเข้าไปสู่กติกา
เพื่อจะจัดการกับฝ่ายที่มันแย่โดยที่มันแก้ไม่ได้อะไรทำนองนี้นะครับ มองอีกมุมที่ 2 มันปนกันครับ ผมไป
สัมผัสกับชาวบ้านวันอาทิตย์ที่แล้ว วันที่ 6-7 เขาจะหยุดไปดูแลเรื่องกรรมการการเลือกตั้ง แต่คุยไปคุยมา
เขาก็จืดชืดซื่อเสียดกันเรียบร้อยแล้ว ผมเล่าตรงนี้เพราะไม่ได้เห็นว่าปนกันนะครับเราไม่ได้บอกว่าเขาดีเขา
เลวแต่ในคนเดียวก็เคารพกฎกติกาสังคมแต่ก็ซื่อเสียด แล้วบอกคุณจะเลือกใคร พรรคนี้ เดี่ยวต้องดูพรรค
ไหนมากกว่า นี่คือโครงสร้างแล้วนะ แล้วถามว่าเขาเลวไหม เขาไม่เลว เขารู้ว่าต้องไปเลือกตั้ง เขารู้ว่าต้อง
ไปคุมเรื่องการเลือกตั้ง แต่ในบริบทสังคมเขาต้องรับเงินถ้ายังนี้ผมมองว่ามันน่าคิดนะ เมื่อกี้ใครพูดถึงตำรวจ
นะ ผมคิดว่าตำรวจเนี่ยในภาพองค์กร ในภาพระบบสังคมเขาถือว่าเขาแย่ แต่ถ้าเราไปสัมผัสตำรวจผู้น้อย
ผมมีโอกาสไปสัมผัสตำรวจผู้น้อยจะเห็นว่าเขาเหนื่อยมาก ทำงานหนัก เวลาเราหยุดเขาไม่ได้หยุด เขาถูกใช้
ถูกเกณฑ์ ถูกใช้ตลอด เงินเดือนก็น้อย อย่างนี้เป็นเชิงโครงสร้าง เพราะฉะนั้นเราจะทำยังไง เราจะทำยังไง

ถ้าเราไปสอนให้ตำรวจเป็นคดี แค่นั้นไม่พอ มันต้องเข้าไปถึงเชิงระบบด้วยว่า แล้วเราจะยกฐานะจิตใจ คุณธรรมจริยธรรมของตำรวจ จะทำได้ยังไง ประเด็นที่ 3 ผมมองว่า เชิงคุณธรรมจริยธรรมมันเกิด Grey zone ขึ้นเรื่อย ๆ อันไหนใช่ อันไหนบวกอันไหนลบไม่ง่ายเหมือนในอดีต เราขับรถในกรุงเทพฯ แชนซ์ๆ แล้วปวดหน้าเข้าเลนส์ มีคุณธรรมใหม่ มีจริยธรรมหรือเปล่า ถ้ารอคิวคันหลังมันบีบไล่ทำไง เห็นไหมครับ มันสัมพันธ์กันหมดเพราะฉะนั้นมีเรื่องทำอีกเยอะมาก ผมถึงบอกต้องโฟกัสนะครับ สุดท้าย ประเด็นที่ 4 คิดง่าย ๆ คุณหมอวิจารณ์บอกว่าทำแล้วปีหนึ่งต้องเห็นอะไรบ้าง ผมมองว่าฉะนั้นเราเลือกประเด็น เลือกอะไรได้ก็แล้วแต่ แต่เราอาจจะเลือกทำอะไรบางอย่างที่ใช้ Positive approach ดีไหมครับ อาจจะมากกว่า เรื่องสตีกเกอร์เนี่ย ต้องไปคิดกันว่าเราไปหาเพื่อน เราไปเริ่มยกย่องอะไรที่คนอื่นเขาไม่ได้ทำ เอาวัยรุ่นเอาเยาวชน เอาหลาย ๆ วงมาคิดกับเรา ที่ทำงานอยู่ด้วย ลูกน้องเก่า ๆ ลูกหลานดี ๆ ทั้งนั้นเอามาเชื่อม แล้วเขาจะช่วยเราคิดครับ และคนเหล่านี้เป็นความหวังข้างหน้า เมื่อกี้อาจารย์บอกว่าผู้ใหญ่ที่ทำงาน 70-80 ปีแล้ว เราต้องรีบเชื่อมกับคนเหล่านี้ครับ ถ้าเราเริ่มทำโดย Positive เนี่ย ผมคิดว่าเป็นการกระบวนการให้ กำลังใจ คั้นตัวอย่างดี ๆ คนเดียว ๆ ผมอยากจะมองเรื่องดี ๆ ยกตัวอย่างเรารู้สึกว่าโฆษณาจะทำกับคนไทย เยอะเหลือเกินคุณธรรมจริยธรรม เอาแต่เงิน ไม่ได้คิดเรื่องพวกนี้ อาจจะแล้วแต่ไม่แรง เราทำให้แรง ๆ ได้ไหม โฆษณาดี ๆ แต่ตอนนี้ไม่ใช่ โฆษณาเดี๋ยวนี้อันไหนทำดั่งก็ได้ เราต้องดูโฆษณาที่เคารพ สังคมให้เกียรติคน มีไว้สื่อทางจิตวิญญาณของมนุษย์ เห็นคุณค่าของคน หรือยกตัวอย่างโฆษณาดี ๆ หนึ่งดี ๆ สื่อดี ๆ คุณสุนัยพูดถึงหนังสือดี ๆ อันไหนมีคนทำแล้ว เราอาจจะไม่ทำ หรือไปชวนเขามาแล้วไปร่วมทำ ให้มันแรงขึ้น ชุมชนดี ๆ ผมอยากจะมอง องค์กรดี ๆ เมื่อกี้พูดไปแล้วอย่าง อบต. ท้องถิ่น มีนะรับรองว่ามี แล้วก็มีคนอื่นทำเช่น เขาให้รางวัลของอาจารย์ป่วย องค์กร อบต. ธรรมาภิบาล แต่เราอาจจะไปทำอีกมุม หนึ่ง มุมอื่นก็ได้แล้วพณีกำลังกัน องค์กรอื่น ๆ ดี ๆ เอกชนดี ๆ หรือประชาคม หรือกลุ่มของชาวบ้านดี ๆ ที่ทำเนี่ยมีเยอะเลย ดังนั้นอาจจะเริ่มง่าย จับเรื่องบวกจับให้ชัดแล้วเริ่มมาทำ หาเพื่อนเข้ามาแล้วร่วมทำ แต่ผมยังเสียคายนิดหนึ่ง ไม่งั้นเราไปทะเลาะโครงสร้างไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่นมันมีอะไรที่ สมมุติในประเด็นทุจริต สุจริต แล้วมันก็สังคมเราแรงเหลือเกิน หากคนไปอิมเพลสซิเคทได้ใหม่แต่ไม่เหมือนที่อาจารย์ดวงเดือนพูด ที่เอาพฤติกรรมเดี่ยว ๆ มาทางลบนะ แต่อันนี้เราต้องไปอิมเพลสซิเคทสอบสวนในเชิงระบบแล้วเอาระบบนี้ มาตีแผ่ แล้วเพื่อจะยกระดับสังคมว่า อย่างงี้มันรับไม่ได้ อย่างนี้ต้องแก้ไขเพราะฉะนั้นผมคิดว่าในเชิงเน็คการที่ปี ต้องเจาะในเชิงวิเคราะห์ระบบ แล้วก็นำเสนอ แล้วก็เคลื่อนไหวสังคมร่วมกันไปด้วยทำอย่างนี้ ภายใน 1 ปีเนี่ย มันก็น่าจะเห็นชิ้นงานและเป็นประโยชน์และกระตุ้นสังคมได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน : จริง ๆ ที่คุณหมอพูดไปตรงกับที่ผมเขียนให้กับทางเจ้าหน้าที่ เก็บไว้หลายส่วนทีเดียวโดยเฉพาะเรื่องของ Positive approach ตรงนี้ในความเชื่อส่วนตัว สมมุติว่าเราเริ่มต้นด้วยสิ่งที่ดี คือคิดดี คิดถูกมันก็จะนำไปสู่การทำดีทำถูกเพราะฉะนั้นการตามแก้สิ่งที่ไม่ดีก็ไม่มีความจำเป็น เพราะเราได้เริ่มสิ่งที่ดีซะแล้ว ถ้าเราเชื่ออย่างนี้ ผมเห็นด้วยกับคุณหมออาพลเต็มที่ว่า งานของศูนย์ตรงนี้น่าจะมาให้มีความสำคัญแล้วก็เน้นหนักไปที่เรื่องของ Positive approach เพราะคนทำกันน้อยเหลือเกิน ส่วน

ในกระบวนการ Positive approach ต้องขับเคลื่อนในลักษณะใด คงต้องมานั่งคุยกัน กรณีเป็นด้านลบเอาก็ได้ เพื่อให้เป็นตัวอย่างตรงนี้มันจะเข้าหลักจิตวิทยาสังคม ผมสอนอยู่ด้วย อย่าเอาลบอย่างเดียว เนื่องจากภารกิจของศูนย์โดยเฉพาะเรื่องที่จะทำนั้น เป็นเรื่องที่ใหญ่มาก แต่พอบอกเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก การกระทำการคิดทำงานให้สำเร็จมันยากขึ้น มองไปแง่นี้มันก็อาจทอดยได้ แต่ถ้ามองในแง่บวกซะ งานนี้เป็นงานท้าทาย มันเป็นตัวกระตุ้นมหาศาลมาก เพราะถือว่าเป็นงานท้าทาย เพราะถ้าเราทำได้สำเร็จสังคมเราจะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นอยากให้มองงานนี้เป็นงานที่ท้าทาย อย่าไปมองว่ามันยาก เปลี่ยนคำว่ายากเป็นละเอียดอ่อน สลับซับซ้อนจึงท้าทาย สนุกกว่าเยอะ ทีนี้ผมจะเปลี่ยนคำว่างานใหญ่เป็นคำว่างานสำคัญ เพราะฉะนั้นเรื่องที่ทำศูนย์จะเลือกมาทำ จึงควรเป็นเรื่องที่สำคัญ จะใหญ่หรือเปล่านั้นอยู่ที่เราจะออกแบบและทุนสนับสนุนเท่าที่จะมี แต่เอาเป็นว่าเป็นเรื่องของงานสำคัญดีกว่า ส่วนตัวผมหลังจากที่มาจับเรื่องมิติจิตวิทยาเข้ามา แล้วก็ศึกษาหลายเรื่องที่ไม่เคยศึกษามาก่อน ว่าถ้าเราจะขับเคลื่อนสังคมขับเคลื่อนมนุษย์ แล้วก็ไม่ใช่แค่คนแต่ละคน แต่เป็นสังคมโดยภาพรวม คงต้องเริ่มที่ตัวความคิด ของพูดคำที่อาจจะไม่ค่อยรู้เรื่องหน่อยก็คือคำว่าจิตสำนึก คงต้องเริ่มที่ตัวความคิด พัฒนาจิตสำนึกใหม่ให้เกิดขึ้น ตรงนี้เป็นเรื่องหลัก ส่วนรายละเอียดปลีกย่อย และเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่เอามาเสริมตรงนี้อย่างหนึ่งอย่างใด ตามสะดวก ผมว่าตรงนี้น่าจะเป็นประเด็นหลักที่สำคัญ ไม่ได้เกี่ยวกับวิชาหนึ่งวิชาใดโดยตรง ถ้าเรามีตรงนี้เป็นเป้าหมายเป็นทิศทางที่ชัดเจน คือเรื่องของการปลูกฝัง สร้างเสริม พัฒนาจิตสำนึก คุณหมอประเวศใช้คำว่าจิตสำนึกใหม่ แต่ในกลุ่มของพวกเราใช้คำว่ากลุ่มจิตวิวัฒน์นะครับ ผมว่าน่าจะเป็นทิศทางที่ดี ทีนี้เท่าที่ผมฟัง ๆ ก็มีแนวทางเป็นข้อเสนอแนะในการทำงานของศูนย์คุณธรรมตรงนี้เพื่อให้มันเกิดผลผลิตที่จับต้องได้ในระยะสั้น จะได้มีโอกาสอยู่ต่อไปนาน ๆ ก็อาจต้องเลือกเรื่อง ในการเลือกต้องมีหลักการ ผมเขียนไว้สั้น ๆ และเสนอให้เจ้าหน้าที่ได้เก็บไปแล้ว ก็เป็นหลักการกว้าง ๆ ง่าย ๆ สอดรับกับที่ทุกท่านได้พูดมา นั่นก็คืออย่าทำในสิ่งที่คนอื่นทำ แต่เข้าไปเสริมได้ เข้าไปเป็นเครือข่ายได้ ตัวอย่างชัด ๆ เราไม่ต้องไปวุ่นวายมากนักในเรื่องของการปฏิบัติธรรม เข้าค่าย วิปัสสนากรรมฐาน ยุวพุทธ เขาทำอยู่แล้ว ของอาจารย์อัมไพก็ทำ ใครก็ทำ มีเยอะไม่ต้องไปทำเอง เรื่องบุหรี เรื่องเหล้า ปล่อยให้ สสส.เขาทำไปเถอะ เรื่องสุขภาพหลายด้านก็มี สสส. สวรส. ก็มีคนที่เยอะ เพียงแต่เราเป็นตัวเชื่อม สิ่งที่เราควรทำอย่างยิ่ง คือริเริ่มสิ่งที่คนอื่นเขายังไม่ได้ทำ ไม่ว่าจะโดยภาระหน้าที่ขององค์กร หรือจุดประสงค์ขององค์กรผมว่าศูนย์เปิดกว้างมาก ช่วยกันดูหน่อยว่าจะอะไรที่เขาทำไม่ได้ทำกัน หรือเขาทำไม่ได้ด้วยเหตุผลใดก็แล้วแต่ ตรงนี้น่าจะเป็นงานหลักที่เราควรจะไปทำ นี้พูดถึงในระยะยาว เท่าที่ฟังมาผมเห็นด้วยว่างานที่เราจะเข้าไปจับ มันควรอย่างน้อย ๆ เบื้องต้นใช้สถานศึกษา และชุมชนเป็นฐาน เริ่มจาก 2 อันนี้ ผมว่าเหลือเพื่อ เอาสถานศึกษา ตั้งแต่อนุบาลหรือปฐมวัย ประถม มัธยม อุดม ยิ่งอาชีวจะยิ่งน่าสนใจเพราะจะเข้าไปสู่วิชาชีพ ซึ่งจะต้องมีคุณธรรมจริยธรรม การใช้สถานศึกษา และชุมชนเป็นฐาน ผมว่าระยะยาวตรงนี้น่าจะเป็นงานหลักของศูนย์ ในส่วนที่ ผมอยากจะเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยคือ เรื่องตัว C ของคุณไพบุลย์ ที่พูดถึงเรื่องของ Communication ผมว่าสำคัญมาก แน่นอนครับ เรื่องของตัว C ไม่ใช่การสื่อสารแบบเลื่อนลอย ต้องมีองค์ความรู้มีฐานข้อมูลที่ได้จากการวิจัยหรือการสืบค้นลักษณะหนึ่งลักษณะใด แล้วจึงสื่อสาร ทีนี้เรื่อง Communication ผมมองว่าทาง

ศูนย์คงจะต้องให้ความสำคัญ เชื่อมโยงกับงานวิจัยและการจัดการความรู้ เพราะว่ามันจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ อยู่ที่การสื่อสาร ผมมองงานการสื่อสารของศูนย์คุณธรรมเป็นสามลักษณะใหญ่ ๆ คือการสื่อสารสู่สาธารณะ เราจะมีรูปแบบหรือวิธีการเผยแพร่งานวิจัย ความรู้ รวมไปถึงเรื่องของหนังสือบทความดี ๆ บทกวีดี ๆ ที่กินใจ ที่สอนเรื่องของ คุณธรรม จริยธรรม ในขณะที่เราเสนอพวกนี้ไปยัง Public ไม่ว่าจะรูปแบบใดก็ได้แล้วแต่ ควรกระตุ้นแล้วก็ขอ Feedback กับ Public กลับมา ตรงนี้เราจะได้ฐานข้อมูล เพื่อเราจะได้ทดสอบเป็นระบบว่าในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมมันดีขึ้นหรือเลวลง Feedback ที่กลับเข้ามา มาก ๆ มันเป็นตัวบ่งชี้ที่น่าสนใจ จับต้องได้ แล้วก็มันเป็นระบบเอามาอ้างอิงให้กับศูนย์ฯ ได้เป็นอย่างดี ลองไปช่วยกันสำรวจดูนะ ครัวหนังสือดี ๆ บทกวีดี ๆ บทความดี ๆ งานวิจัยเด่น ๆ ตรงนี้ผมว่าน่าสนใจมากที่เราจะนำไปเผยแพร่ โดยผ่านการตีพิมพ์ โดยผ่านวิทยุหรือโทรทัศน์ ลักษณะการสื่อสารอีกอันหนึ่งคือลักษณะการสื่อสารกับเครือข่ายที่ทำงานที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเครือข่ายที่ทำงานอื่นอยู่ แต่ว่าน่าจะมีส่วนที่เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมได้ ถ้าเราสื่อสารกับเครือข่ายเหล่านี้ได้ ก็จะเป็นเครือข่ายที่น่าสนใจ ที่สำคัญมากอีกอันหนึ่ง เพราะเราเริ่มเห็นอิทธิพลของมัน คือการสื่อสาร กับสื่อสารมวลชนโดยตรง ตรงนี้ผมถือว่าเป็นเรื่องท้าทายทางศูนย์ฯ เพื่อความร่วมมือ แล้วใช้พลังของสื่อมวลชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เพื่อเป็นพลังของแผ่นดินในเราจะทำในลักษณะไหนบ้าง น่าจะมีการพูดคุยเรื่องนี้เป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้ความคิดตกผลึกและได้รูปแบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด อาจเกิดจากการพูดคุยตรงนี้ แล้วพัฒนาเป็นโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนนี้ผมว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะที่พูดคุยเรื่องการเผยแพร่ เรื่องของสิ่งดี ๆ ทั้งหลาย ที่ผมเขียนไว้ในบันทึกส่งให้ศูนย์ฯ นั้นไม่ได้หมายถึงแค่คนดั้นด้น มันหมายถึงคนดี ชุมชนดี องค์กรดี กิจกรรมที่ดี ผลผลิตที่ดี ผลผลิตในที่นี้หมายถึง OTOP ที่ว่า และผลผลิตอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม เช่น โฆษณา ภาพยนตร์ ละคร รายการโทรทัศน์ ที่เป็นผลผลิตที่ดี เราคัดเลือก ส่งเสริม สนับสนุนแล้วก็เผยแพร่เป็นพลังผลักดันให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันเด่นชัดเพิ่มมากขึ้นอีก ผมว่าตรงนี้เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่น่าสนใจ แต่เป้าหมายหลักคือการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกที่เน้นเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเป็นฐาน ตรงนี้ผมว่าน่าจะเป็นประโยชน์ที่คิดว่าทางศูนย์คุณธรรม น่าจะลองไปพิจารณา ส่วนคำตอบที่ผมให้ไว้ในแบบสอบถาม ผมตอบคำถามโดยเฉพาะข้อ 5 คำถามคือ แนวทาง/วิธีการนำเอาองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมไทย ควรจะมีรูปแบบใด ผมขอเสริมพ่วงไปกับเรื่องการสื่อสารของศูนย์ ไปยังสื่อมวลชน ลองเชิญสื่อมวลชนทุกแขนงมาพูดคุยกัน แล้วกระตุ้นสนับสนุนรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงเรื่องเงินด้วย เราอาจจะทำหน้าที่หาแหล่งทุนภายนอกมาสนับสนุนรายการดี ๆ แต่ว่าหลักการที่จะจัดโปรแกรมทีวีวิทยุ หรือรูปแบบใดก็ได้แต่อย่างน้อยต้องเน้นเรื่อง 3ด คือ ดี ดีใจในแง่เรื่องเนื้อหารูปแบบ ดี ในที่นี้เรากำลังพูดถึงเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมเป็นกรณีพิเศษ ฉะนั้นต้องยึดตัวดีไว้ เพื่อจะให้มันบรรลุผล จะต้องดี ตัวที่ 2 คือ ดีใจดู เพราะว่าสิ่งดี ๆ ที่เรานำเสนอ มักจะแห้งแล้งจืดชืด คนไม่ค่อยอ่านไม่ค่อยดู ผมไปเชียร์สถาบันการ์ตูนไทยทำอะไรให้มันดูดี และดีใจดูหน่อย อย่างนำเสนอเรียบๆ เด็กไม่อ่านมันก็ไม่เกิดผล หรือหนังสือเผยแพร่ ทำไงให้กลุ่มไม่สนใจเข้ามาดูหนังสือธรรมะของเราบ้าง ทำอย่างไรต้องหาเทคนิค ดีใจดูในที่นี้หมายถึง ถ้าพูดในภาษาสื่อ มันเกี่ยวข้องกับเทคนิค เกี่ยวข้องกับการนำเสนอ

เกี่ยวข้องกับผู้นำเสนอสาระที่จะส่งผ่านไปยัง Public กลุ่มเป้าหมาย ต้องทำให้น่าสนใจ ทำให้มันดึงดูด และตัว ค. ตัวที่ 3 คือ ต้องโดดเด่นด้วย คือในการนำเสนอต้องมีจุดเด่นมีความแตกต่างที่ไม่เหมือนคนอื่น ตรงนี้จะเป็นเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ผมว่าลองเชิญสื่อมวลชนทุกแขนงมาพูดคุยกัน ส่วนในกลุ่มของเราตรงนี้ผมก็ไม่ทราบว่าเราจะมีโอกาสคุยกันอีกมากน้อยแค่ไหน เราน่าจะลองคุยกันสักกระยะหนึ่งอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ความคิดมันตกผลึก แล้วก็จะได้นวนปฏิบัติที่มันมีประสิทธิภาพ ที่เป็นแทนหลัก ๆ ที่เราทำแล้วส่งผลสูงมาก ลงทุนน้อยแต่ให้ผลเยอะ ๆ ยอมเสียเวลาคุยกันสักหน่อย บรรยากาศในการเสวนาอย่างนี้ผมว่ามันเปิด แล้วมันน่าจะเกิดประโยชน์ ท้ายที่สุดมันน่าจะมียะไรออกมา ถ้ามีการถอดเทปวันนี้ผมว่าเราถอดเทปแะคำพูดไปเลยแล้วส่งให้สมาชิกทุกคนอ่าน เพราะช่วงที่เราอ่านอาจจะเกิดความคิดเกิดไอเดียใหม่ ๆ แล้วส่งกลับมาให้ศูนย์ ผมว่าน่าสนใจนะครับ

ประธาน : ประเด็นของ อาจารย์จุมพล ในเรื่องตัว C Communication ทำให้ผมนึกถึง อีก 2 ประเด็น ประเด็น C ไปสู่ CRM เป็นวิชาเป็นเรื่องการจัดการสมัยใหม่ ธุรกิจ คือ Customer Relation management คือทางศูนย์มองคนแต่ละกลุ่ม ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มเลี้ยงดูแบบธุรกิจ ก็เป็นเหมือน Customer คือตัวเป้า เป้าหมายเป็น Target ถ้าเรามอง Target Group เหมือนกับเป็น Consumer เพื่อรับข่าวสาร แต่ว่าพลิกไปอีกทีหนึ่ง ให้บางคนนั้นมี Creativity แล้วก็เป็นผู้ Communicate ให้กลุ่มเขาเอง กลายเป็นว่ากลุ่มเขาเนี่ยแหละเป็นผู้ผลิตสื่อ เนื้อเรื่องวิธีการ เพื่อให้สื่อกับกลุ่มเขา ผมเชื่อว่าเขาคุยกันรู้เรื่องมากกว่า ไม่ได้แปลว่าพวกเขาที่เก่ง ๆ ไม่ มันต้องมีหลาย approach อย่างที่ว่า ผมว่าเป็นเทคนิค อย่างหนึ่ง ก็คือแบบ Consumer หรือ target group ให้เป็น producer ซึ่งเราอาจจะทำโดยวิธีการ ประกวดชวนให้เขาเข้ามาเป็นผู้ผลิต อันนี้จะเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มาก ประเด็นที่ 2 ก็คือ อาจารย์จุมพลได้เอ่ยขึ้นมานิดหน่อย คือใช้ศิลปะศิลปะคือเครื่องมืออย่างหนึ่งของ Communication แล้วก็เป็นการ Communication เข้าไปถึงหัวใจ เลยจากระดับของตัวเหตุผล เข้าไปถึงหัวใจ จิตใจ

นายไพฑูย์ วัฒนศิริธรรม : บังเอิญที่เราใช้คำว่า R,C,N บ่อยในศูนย์ Research, Communication, Networking เราก็ขยายเป็นคำว่า Research and knowledge management หรือวิจัยและจัดการความรู้ อาจจะแถมว่า ถ้าเราคิดโดยไม่เอาเราเป็นตัวตั้ง เอาบริบทที่เขาเป็นเจ้าของเรื่องเป็นตัวตั้ง ไม่ว่าจะป็นชุมชนหรือเป็นสถานศึกษา คำว่า R,C,N น่าจะหมายถึง R,C,N ของบริบทนั้น ไม่ใช่ของศูนย์ คืออาจจะของศูนย์ด้วยแต่ที่สำคัญยิ่งน่าจะเป็นของบริบท เช่นว่าของชุมชน เป็นงานวิจัยของชุมชน งานสื่อของชุมชน งานnetworking ของชุมชน คำว่าของชุมชนทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชน เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นสถานศึกษา ก็เป็นงานวิจัยและจัดการความรู้ การสื่อสาร และการสร้างเครือข่าย ของสถานศึกษา ภายในสถานศึกษา และระหว่างสถานศึกษา ถ้าแม่นยำตรงนี้จะทำให้เราไม่เผลอไปว่า ตัวนี้คืองานของศูนย์ ที่จริงเป็นงานของศูนย์ด้วยแต่ที่สำคัญคือเป็นงานของตัวบริบทที่เป็นเจ้าของเรื่องที่แท้จริง.